پێشەکی کتێبی " شوێنێکی تری جەنگ " ... دڵشاد عەبدوڵڵا

باخچەیەک لە تاریکیدا !

شیعر کۆکردنەوەی پاشماوەکان نییە

لێم مەپرسن، چیم دەوێ؟ هێشتا لافاو نەنیشتۆتەوە
مەپرسن، دەچمە کوێ؟ لە ناوەڕاستی زەریادام.
سەت هێندەی وڵاتی خۆم غەریبم!
چل ساڵە دەئەزموونەم کەچی دەڵێی تازە لەدەرگا گاڵەدراوەکان دەدەم؛ بیکەنەوە.
ڕەخنەگر و ئەکادیمیاکان، کە بەئاگایان دێنە؟
چل ساڵە و هەمان دەستەواژەم لەسەر ژوورەکەم هەڵواسیوە : " کەمینە گرنگە " !
چل ساڵە فەرهادی قوڵنگ وەشێنی کێوی زمانم، کەچی هێشتا نیگەرانیم نەنیشتۆتەوە لەگەڵ هاوزمانم!
بەو نیگەرانییەوە دەگەڕێم بە کەسێکی گەردوونی!
کەسی گەردوونی کێیە؟ نووح یان ئەوانەی لەناو کەشتیەکەدان ؟
ئەوانەی گەیشتنە سەرزەوی و ژیانێکی نوێیان دروستکرد، بۆ ئەوەی باکڕاوندێکیان لەبارەی ئەو شوێنەوەهەبێ بۆ کەلەی نیشتنەوە، یان نووح کەڕاستی لافاوی دی بەرلەوەی ڕوویدا؟
گەردوونیبوون جیهانبینی و بەرپرسیارێتییە .
چل ساڵەو دەیان جار گلاوم بە هەستانەوەیەک.
چل ساڵەو دەیان خاچ هەڵیواسیوم و باوەشێک نەیهێنامە خوار.
دەیان لافاو هەڵیبڕیوم، شەپۆلێک نەیگەیاندمە کەنار.
باخچەیەک لە تاریکیدا، ئەوە منم! هەمیشە سەرئامەد بە شیعر و بەس.
*

ناتوانی ژیانی شاعیر لە بەرهەمەکانی دەرهاوێژیتە دەرەوە، هەرچەند شیعر سیفەتی ئاوێنەی نییە بەڵکو مەوشوورییەو ئەوەی تێیدا دەردەکەوێ ئەوە نییەکەهەیە. بەو تێگەیشتنەوە شیعرم گواستەوە بۆ (ناکەس) . بەو واتایەی لەڕاستەوخۆیی دوورکەوتمەوە بۆ قووڵایی، قووڵایش بۆ هەموو بایەک ناجووڵێ .
ماوەیەکی زۆری ژیانم لەگەڵەکێکدا دەژیاین کە زۆربەی خەڵکەکەی لەچینی مامناوەند بوون، هەر خێزانەو لەناوچەیەکەوە هاتبوو،

بەشێکیان خۆشناوبوون، حەزم لە شێوە ئاخاوتنیان بوو. دایکم ڕەگەکی لەوانە، بەڵام خێزانی ئێمە شارستانە وگوێی نەداوەتە هۆزوعەشیرەت. ماوەیەک بیرم لەوەدەکردەوە بەو شێوە ناوچەییە شیعر بنووسم، ئەم بیرکردنەوەیە سەرچەی نەبوو، ئەو ئاسانکارییەی لەشێوە ئاخاوتنی ئەواندا هەیە ڕەنگە بە ئاهەنگی شیعر جوان بکەوێتەوە. جگە لەمەش ڕەنگە ئەم هەڵبژاردنە پەرچەکردارێکی نەستیی بووبێ لە بەرانبەر ئەو ڕیتمە سواوەی لەشیعری کوردیدا هەبوو. خوێنەری کورد لەڕووی ئەزموونەوە کەمتوانایە بۆیە هەر دەرچوونێک وەکو دژایەتی لێک دەدرێتەوە، ئەم هەیە بەربەست بووە لە بەردەم زۆر پڕۆژەی ئەدەبیدا. هەرچەند دڵنیام ئەگەر خۆم زۆر مکوڕبام وا بەئاسانی دەستبەرداری بیرکردنەوەکە نەدەبووم . لەشیعرەکانی بەراییمدا بە سنووورداری ئەم هەوڵە ڕەنگی داوەتەوە. لە لاوک و حەیراندا هەمان زمان هەیە. دواتر هێمن وهەندێک نووسەری کوردی ڕۆژهەڵات شێوەی موکریانیان هێنایە ناو نووسین و بەشێک لەئەدیبانی ناوچەی سلێمانی بەکاریشیان هێنا. لای میللەتانیش ئەم جۆرە ئەزموونە هەیە، چما ڕامبۆ بەزمانی ستاندار شیعری نووسیوە؟

گەڕەکەکەمان زۆربەی خەڵکەکەی خۆپاریزبوون، ژنێک هەبوو جلی کورت وبێقۆڵی دەپۆشی و سەربەستانە لەبەردەرگای ماڵەکەیان دەوەستا، لەناو هەموو ژنەکاندا جێگەی سەرنجم بوو ، نەمدەزانی بۆ؟ دواتر تێگەیشتم کە جوانی ئەوژنە و جیاوازییەکەی ئەو ئازادییە بوو کە لەشێوەی جلپۆشینیدا هەبوو. ئەدەبیش جیاوازییە بەڵام لەئەدەبدا جیاوازی بەتەنیا بەس نییە ئەگەر تەکنیک وزمانی جیاوازی لەپاڵدا نەبێ. دەرچوون لەپۆل مەرجی ئەفراندنە دواتر شتی تر بەدوای خۆیدادەنێ.

هەمووجار کەبیر لەپڕۆژەی تازە دەکەمەوە دەڵێم ، مەسیح بە تەنیا لەسەر سێدارەبوو!

واتا تاک هەردەم پێشڕەوە و کۆمەڵ دوای دەکەوێ، بەڵام دەرکەوتنی مەسیح لە بۆشاییەوە نەبوو، زەمینەی فیکریی و کۆمەڵایەتی هەبووە.

چل ساڵ پێش ئێستا کەدەستم بەنووسین کرد، سەرەتایەکی ئاسایم هەبوو وەکو هەر گەنجێک کە خولیاو حەزێکی دیاریکراو دەیبا بۆ لای شیعر. بەڵام کاریگەری خوێندنەوەی زۆر زوو دەربازی کردم لەو سەرەتایە. دوای چەند ساڵێک بێدەنگی لە بڵاوکردنەوە، دەمویست لەڕێی دەقی قورسەوە خۆم بناسێنم. قەسیدەی " گورگ " کە دواتر بوو بە هەوێنی قەسیدەی " سووتانی ڕەنگەکان " بوو بە سەرەتای ئەو ناساندنەم . لەوێ بەشێک لەزمانی جوداو ڕیتمی جوداو هەناسەی شیعری جودا هەیە. ئەم هەوڵەم دەرچوون بوو لەو ڕیتمە باوە سواوەی لەشیعری کوردیدا هەبوو. قەسیدەی پەخشان کە پێشتر هەندێک هەوڵی تر

هەبوو بەو ئاراستەيە، بۆ من بوو بەو چوارچێوە هونەرييەى شيعرى خۆمى تێدا نيشان بدەم. ڕستەى شيعرى چڕ و ئاوێتەى فرەمانا، چڕكردنەوەى وێنەكان لەڕێى بەكارهێنانى ئەفسانە بۆ قووڵكردنى ساتەكانى ئێستا، بە پێچەوانەشەوە ئێستا بۆ دوورايى ئەفسانەيى.
لەم ئەزموونەدا هەموو هەوڵێكم بۆ شيعرييەت بوو، چونكە شيعر ئەگەر شيعرييەت لەدەست بدا بۆ هەر مەبەستێك با زۆرگرنگيش بێ كلۆر دەبێ.
پێش شيعر هيچ شتێكى ترنييە، بەو مانا يەى شيعر لەبيرۆكەى ئامادە دروست نابێ، هەموو ئەو شيعرانەى كە بۆ هەر بيروباوەڕێك خيانەت لە شيعرييەت دەكەن ژيانيان كورتە. شيعرييەت سنوور بەزێنە.

*

شيعر لاى ميللەتان مێژوويي□كى كۆنى هەيە، بەشێكى كتێبە ئايينييەكان بەشيعر هۆنراونەتەوە، گاتاكان و كتێبى يارسان نموونەى ئەوجۆرە كتێبانەن. سەرەتاى شيعرى كوردى ئەگەر وەكو شێوە ئاخاوتنى جوان و دەربڕينى بيروباوەڕى ئاينيش بچێتەوە سەر ئەم دوو كتێبە، بەڵام شيعرى كوردى وەكو دەقى هونەرى لە بابا تاهيرى هەمەدانييەوە يان لەمەلاى جزيرييەوە دەستپيدەكا. ئەوەى جێگەى سەرنجە ئەو ئاراستەيەيە كە گەشەى تێداكردووەو بۆتە ناسنامەى، ئەويش ئەو شيعرەيە ك□ بەشێوەزاى كرمانجى ناوەڕاست نووسراوە. ئەم ئاراستەيە وانەبێ كارێكى ناتەندروست بێ بە پێچەوانەوە ئەدەبى هەموو ميللەتان هەر ئەوها گەشەيان كردووە، كێماسى وخاڵى لاواز ئەوەيە كە پەردەى داداوە بەسەر شێوەزارەكانى تر ولێيان دوور كەوتۆتەوە. ئەم حاڵەتە خوێنەرى دابڕيوە لەيەك وكارى نێگەتيڤى كردۆتە سەرنووسەران خۆيان وئەدەبەكەش، بەهەموو بارێكدا واى بۆدەچم كە پاشماوەى سيستمى خێڵەكى ئيمارەتەكان بێ بۆمان مابێتەوە .

*

تازەگەريى يەك مێژووى هەيە، هەر ميللەتەو بە شێوەيەك وەريگرتووە و نەخشى خۆى پێداوە. كورد نە ئاوەزى ڕەخنەگرانەى هەبووە، نە بۆرجوازيشى شۆڕشى هەڵگيرساندووە، نە (كانت) و (رۆپسپير)ى هەبووە (بە وتەى ئۆكتاڤيۆ پاز كە لە بارەى تازەگەرى ئيسپانياوە نووسيوويي□تى) و نەناوەندى بازاڕێكى بەهێزێشى هەبووە. سەرەڕاى ئەمان□، ه□زموونى بزووتنەوەى چەكدارى درێژخايەن و فشارى داگيركەرانى هەمەجى، بەيەكەوە شيعرى تازەيان هاي□و□.
مەرج نييە هەو□ن□ى تازەگەريى لەناوخۆوە بێ، ئەوە ئەزموونى ئەدەبى ميللەتان، كێ لە ناوخ□وە هێناويەتى؟ بۆدلێر خۆيشى دەڵێ تازەگەريم لە ئەدگار ئالان پۆى ئەمەريكايى وەرگرتووە، ئيلييەت لە شاعيرانى سيمبوليزمى فەرەنسايى وەرگرتووە، گۆران لە شيعرى نوێى

تورک. مەرج ئەوەیە کەسێک هەبێ توانای وەرگرتنی هەبێ، یان بەمانایەکی تر ئامادەیی هەبێ لەسەر ئاستی شاعیردا وەک مەنشوری تیشک وەرگر.
ئەزموون ئیسفەنجە و تەڕایی هەڵدەمژێ، عەیب نە لە ئیسفەنجە و نە لە تەڕایی.
*
لە بۆدلێرەوە تا جیسواف میوەش خوێندنەوەی ئەزموونی هەریەکێک لەمانە گەواهی بۆ ئەو ڕاستییە دەدەن کە ئەزموونەکان فرەو هەمەڕەنگن ولەکرۆکدا یەکن، پوختەکەی ئەوەیە کەشیعر لە وشە دروست دەکرێ و وشەش جوانی بەرهەمدێنێ، جفرەی جوانیش مرۆیە. شیعر ئەگەر ئەو جوانییە مرۆییەی تێدا نەبێ وەکو گوڵێک وایە زوو بپوکێتەوە.
ساڵانێکی زۆر قەسیدەم دەنووسی، پێم وابوو ئەوها دەتوانم دنیای پانوبەرینی موعانات کە وێکەم، ئێستا شتێکی تردەگوزەرێ لە دنیادا، شیعریش گۆڕاوە، چڕی و پوختی هەردەم خاسییەتی شیعربووە ، هەنووکە کورتیشی هاتەتە پاڵ.
شاعیر وەستای دانا نەبێ بە وەسپی ئەزراپاوەند فریای ئەو هەموو مەکرە ناکەوێ، شیعر چییە ئەگەر تەکنیکی پێنادانی بیرەکەی شیعریی نەبێ؟! شیعری تازە ئۆرکسترایەکە بە ئامێرێک دەژەنرێ!
خەرا بیژەنە بە دە، وەکی ئەوەی هەموو دنیا کەوتبێ بەسەر تارەکانتەوە. خەرا بیژەنە!
بە ئەسقان، بە ئەوەی لەگەڵ نەغمەی هەر پارچەیەک شوێنێکی لەش بریندار بێ، بەو زامەوە بڕە بانگی باڵندەکان بکە بە سەفەری دوور، بڕە بانگی جوانییەکان بکە بە مەستی بێ سنوور، بڕە شووشەی پیاڵەکان بە نەشئەی بادەی وشە بڕەنگێنە، بڕە باخچەی ناو تاریکی ڕووناک بکەوە، بڕە مەوەستە.
" کەمینەی زۆروزەوەند " خوان ڕامون خیمینیز.
" کەمینەی بەختەوەر " ستاندال.
ڕیتم و ئاوازی دنیا هەمیشە کەمینە گێڕیویەتی.
*
ئەم نووسینە ناچێتە خانەی ئیعترافەوە، تانە گرتنە، لە کێ؟ خوێنەر؟ لەو کەسەی خۆی دەدەزێتەوە کاتێک لە ئاوێنەی ئەم دێڕانەدا تارمایی خۆی دەبینێ.
دەمێکە شیعر فریای نەسلی ئەو قەومە کەوتووە کە لە خوار زاگرۆسەوە ژیان بەسەر دەبا، ئەو نەبا نە زمانمان دەما نە ناویش، واتا شیعر هەر تەنیا تەعبیر نەبووە لە ناخ بەڵکو شوورەی پاراستنی نەتەوەش بووە، کەسیش جێگەی شاعیر ناگرێتەوە. کەچی هەندێک هەرزە هێشتا خەونی ئەفلاتوونی دەبینن بە دەرکردنی شاعیر لەم مەملەکەتە

خۆڵەپۆتە.
دەرکەوتنی مەسیح چەندە گرنگ بوو بۆ مر□قایەتی، ئەزموونی شیعریی بۆدلێر ئەوەندە گرنگ بوو بۆ تازەگەری.
بۆدلێر جوانییەکی شازی ل□ بێزاریی وئازار وتاریکی وبەدکاریەوە هێنا کایەوە، " گوڵی خراپە" دۆزینەوەی جوانی لە خراپەدا، سەرسوڕهێنترین گوڵی ناو فەرهەنگی شیعرە،گوڵێک شەڕانگێزی دروست بکا. شاعیری قەدیسیش گونجاوترین وەسفە بۆ ئەم شاعیرە.
لەشیعری سیمبولیزمی فەرەنسایی فێری زمانی تاراپۆشی بووم، شیعرێک ل□ یەکەم سەرنجەوە خۆی نەدا بە دەستەوە، سیحر و جوانی شراوەی هەر بمێنێ.
*
تازەگەریی پێویستییەکی شیعریی بوو، لەڕووی ناوەرۆک و تەکنیک و زمانی دەربڕینەوە. هەوێنی تازەگەریی لە شیعری کوردی ئەزموونی شاعیرانی تورک بوو ل□ یەکەم قۆناغدا و ئەزموونی شاعیرانی عەرەب بوو لە دووەم قۆناغدا ، ئەزموونی سیمبولیزمی فەرەنسایش بوو لە قۆناغی سێیەمدا، تا ئاستی لاسایی کردنەوە ! ئەگەرچی ماوەیەکی زۆریش کاریگەر بووم بە ئیلییەت و تیۆرە شیعرییەکەی و هەندێکجار لاسایی ئەزموونی نووسینی ئەویشم کردووەتەوە. ئیلییەت خۆیشی تێگەیشتنی تازەگەریی لە کەلەپووری ئینگلیزەوە وەرنەگرت بەڵکو لە بۆدلێر و لافۆرگ و کۆربێری وەرگرت.
ئەوەی تایبەتە بە قۆناغی سێیەم ئەو لەیەکنەگەیشتنەیە کە لەنێوان شیعر و خوێنەردا دروست بوو، کە تا ئەمڕۆش بۆتە بەشێک لە کێشەی جیدی نێوەندی ئەدەبیمان. مۆدێرنیزم هاتۆتە ناو بواری ژیانمانەوە، بەڵام لێکنەگەیشتن لەگەڵ شیعری مۆدێرنیزمی کوردی هێشتا لە قۆناغی نێگەتیف دایە، واتا بەدحاڵیبوون هەیە. هۆیەکەی بۆ هەڵوێستی خراپی ئەکادیمیا(زانستگا)و نەبوونی ڕەخنەی جیدی دەگەڕێتەوە لەلایەک و بۆ بەرزەفڕی مەیلەو تەجریدی ئەزموونەکە خۆشی دەگەڕێتەوە . ئێستا کە تەماشای ئەو کات□ن□ی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو دەکەم، کە سەرەتای ئەو سەرهەڵدانە تازەی شیعر بوو، هەست بەو جیاوازە زۆرە دەکەم کە لەنێوان خەونی بەرزی شاعیرانی ئەم تەوژمەو ئاستی نزمی خوێنەرو ناوەندی ئەدەبی کوردیدا هەبووە، سەرەڕای ئیرهابی دەسەڵاتی دەوڵەت کەبە ئاشکرا ئەم تەوژمەی بە تێکدەر وترسناک وەسف دەکرد.
*
من نەهاتووم شوێنەوارەکان لە شیعری خۆمدا بپارێزم، هەوڵمداوە ئەو شتگەلەی هەمە بیانکەم بە شوێنەوار تا ناسنامەی خۆمیان پێ ئاشکرا بکەم. هەموو نووسەرێک ڕۆژانێکی پێویستە تا سنووری ناسین ببەزێنێ

و ببێ بە هەما بەسەردەمێک کە نەک تێیدا ژیاوە، بەڵکو چالاکی خۆی تێیدا پەرەی پێداوە بۆ گەیشتن بە لوتکە. ئەوانەی لە ڕێگای بەرەو لوتکەدا دەمرن، ئەوانەن کە تەواوی ژیانیان بۆ ئەفراندن تەرخانە. گەیشتن بە لوتکە ئامانج نییە هێندەی تەرخانکردنی ژیانە بە ئامانجێکی قووڵتر و لەزەت بەخشینێکی بێ سنوورە لە خوڵقاندنی جیهانێکی سفتی ئینسانی لەوانەو لە خۆشەویستی. بە کورتی نووسین سەفەری هات ونەهات نییە، هێندەی سەفەری چنینەوەو کەڵەکەکردنی داهاتووە، ئەوەی نەشمتوانیوە بینووسم دەبێ بە ورووژێنەری خەیاڵی خوێنەر. داوا دەکەم خوێنەرم لەم زوێر نەبن کە نەمتوانیوە هەموو هەستەکانم بنووسمەوە، ئەوە قەدەری مرۆیە لە ئەزەلەوە کە نەتوانێ ببێ بە کەسێکی کامل، کەماسییەک هەر دەمێنێ بۆ ئەوەی خوێنەر لەوێوە دەست پێ بکا بە پەرە پێدانی ئەزموونێکی تر.

ئەوەشم بە ئەنقەست و بەرنامەو پلان نەکردووە، توانای هێزی نووسینم هەر هێندە بووە، ئەگینا کە لە داهێناندا هەمان خەونی گلگامیشیی نەبووە ! کەلێن وکەلە بەریش بەشێکە لە ئەزموونی نووسین . خۆشبەحاڵی ئەوانەی کەمترین کەلە بەر لە ساختومانی ئەزموونیاندا هەیە. چ بکەم زمان و ئەزموونم هەر هێندە فریای من کەوتووە؟! کەلێنی هەر دەقێک مەرج نییە لەسەرەتاوە بۆ خوێنەر دەربکەوێ، دوای چەندین خوێندنەوە، یان هەڵکشانی ئەزموون وکەڵەکەبوونی ڕۆشنبیریی ئەوجا ئەو توانایە دێتە ئاراوە. بەڵام ئەو دۆزینەوەیە مەرجە بۆ خوێنەری داهێنەر.

*

گێڕانەوە مەرج نییە زیان لە شیعر بدا، بەڵام مەرجە شیعرییەت لە پلەی ئەفراندن نەهێنێتە خوارەوە. هەندێک خوێنەر لە ڕێی کاریگەریان بە شیعری فارسییەوە ڕەخنە لە ئەزموونی گێڕانەوەی شیعری کوردی دەگرن، گۆیە کاری شیعر چەخماخەدانە نەک گێڕانەوە، هیچ گومانی تێدا نییە چەخماخەدان ڕوحی شیعرییەتە. بەڵام شیعری تازەی دنیا کار لەسەر بیرۆکەی شیعری دەکا، بیرۆکەی شیعریش شێوەی گێڕانەوە وەردەگرێ. سەرەڕای ئەوەی بەشی زۆری بەرهەمی شیعری دنیا لەکۆنەوە لەڕێی گێڕانەوە بوو، ئەوە کۆمیدیای دانتی و بەهەشتی ونبووی ملتۆن و لە پێش ئەوانیش ئەلیازەو ئۆدیسە.. تاد. ئەگەرچی هەر سەردەمەو شێوە دەربڕینی تایبەت بەخۆی هەیە، بەڵام ڕابردوو ئەوە نییە کە لەیاد بکرێ بەڵکو ئەوەیە بژی لەگەڵ خەونە تازەکانماندا.

ئەی شیعر! لەگەوارای خۆت بێبەشم مەکە. بێ تۆ هیچم نییە .

تۆ زمانی منی، تۆ تەڵایی ژیانی منی.

ئەی خوێنەر! تۆش خیانەتم لێ مەکە، خۆشەویستی یەک لایەنە بەسە .

*

شیعر بە قیاسی خەم دەنووسم ، شیعر منی وا گرواندووە، بەڵام خوێنەرێکی زیرەک لە بنی ناخمدا ئامادەیە .

تاریکی بەتە بەشێک لە ئەزموونم، زانستی ڕوح بەتە ئەکادیمیام، بەکورتی ژیانم بەو بەرهەمانە دەکەشرێ کە دەینووسم. لە ئوستوورەی گلگامیشدا گیای نەمری هەیە لە ژیانی مندا شیعر." پڵنگێک لەناومانەوە بازبدا بە ناو ڕووناکی" بە تەعبیری گیسواف میوڵش ئەوهایە شیعرنووسین. شیعر ئومێدی ژیانە ئەگەر لە ئەوپەڕی نائومێدیشدا بنووسرێ.

ئەوانەی شیعر دەخوێننەوە کەمینەن، بەڵام هەمووان پێویستیان بە ئومێدە. زۆرینە شیعر ناناسێ، بیناسێ دەستبەرداری نابێ. زیندوو شیعر دەخوێنێتەوە، بەڵام شاعیرەکان دوای مردنیش هەمیشە دەخوێندرێنەوە. مەرگی شیعر مەحاڵە! مەزەندە دەکەم مردووش پێویستی بە پێیەتی بە شێوەی ئەبەدی، شاعیرەکان ئەو ڕاستییە دەزانن.

بەینی مەرگ و ژیان هێندە زۆر نییە، لە زۆر ساتدا بەیەکەوە دەژین، بۆیە لە خەیاڵی شیعریدا وەکو یەک شت دەبینرێن. شاعیر جوانی دەدۆزێتەوە، جوانیش لە هەموو شوێن و شتێکدا هەیە، شێوەی دەربڕین ئاشنامان دەکا پێی وەک ئەوەی تازە بیبینین، ئەگینا بابەتە ئینسانییەکان لە ئەزەلەوە هەن. بەشێکی ئەزموونی شیعرییم ئەو پەیوەندییەی پاراستووە و ئەوانەی مردوون تەنیا بەجەستە دوورن لێمانەوە، ئەگینا لەگەڵماندا دەژین. هەر ئەوەش وای کردووە لە زۆر دەقمدا ئەوان ئامادەبن، نۆستالجیا نییە زیاتر زیندوویەتی ئەوانە لە ژیانی مندا (نالی، دانتی، مەولەوی، خەیام، بۆدلێر، واڵت ویتمان ….).

من ژیان بەو مەودا فراوانییەوە دەبینم کە مەحاڵە لە شوێنێک و لە کەسێکدا تەواو بێ. بازنەیەکی بەردەوام لە خولانەوەدایە چەشنی سروشت، زستان دواتر بەهار… پایز، بە بڕانەوە، ئەوە گەڵاکانن دەوەرن!

ترسی مردن نیو بە قەت ترسی ژیان نییە. ئێمە ئەگەر مردووەکان بدۆڕێنین، مەحاڵە ژیان فریامان بکەوێ بەو کەمەی بەرمان دەکەوێ. گرنگ ئەوەیە تا چەند مەودا فراوان دەکەین، ژیانمان بەو مەودافراوانکردنە دەپێورێ.

چۆن من ئەوان دەخوێنمەوە ئەوها ئەوان من دەخوێننەوە تا ئەبەدی ئابدین.

بە پێشەکی ئەم کۆمەڵە شیعرەم، پێویست دەکا پاتەی بکەمەوە، هەشتا سوورم لەسەر ئەوەی شیعر مۆرکی سەردەمێک و جۆرە ژیانێک و کۆمەڵگەیەک

نییە موڵکی هەموو بەشەرە،
لەوەش هەورازتر موڵکی گەردوونە، ئەوە نییە خواکانیش بە زمانی شیعر لەگەڵ پێغەمبەرەکان لە بارەی گەردوونەوە دواون!
ماوەتەوە بڵێم، کە ئەم کۆمەڵە شیعرەم بەرهەمی دوو ساڵی نووسینمە هەر لە ناوەڕاستی ٢٠٠٣ تا ناوەڕاستی ٢٠١٥ ، جگە لە شیعری ماکێکین کە زووتر نووسیومە بەڵام نازانم بۆ نەمخستەتە ناو هیچ کتێبێکمەوە . هەندێک لە شیعرەکان پێشتر بڵاوبوونەتەوە لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا ، ئەمەی لەبەردایە دوا داڕشتنیانە.
هەڵبژاردنی ناونیشانیش بۆ من هەردەم مایەی دڵەڕاوکێیە، من تەواو قەناعەتم بەو بیرکردنەوەیەی ئیمبرتۆ ئیکۆ هەیە کە دەڵێ، ناونیشان دەبێ بیروبۆچوونەکان تێک بدا نەک بیانکا بە قاڵبی کانزایی.
سەرەتا وتم، کێوی بەردینگان، دواتر گۆڕیم و کردم بە ماکێکین، کە ناوی ئەو دەقە شیعرییەیە کە لەناو کۆمەڵەکەدایە و ساڵی ٢٠١١ نووسیومە. ماکێک چیایەکە بەسەر بەتواتەوە. بەڵام دواجار لەسەر ئەم ناوەی ئێستا گیرسامەوە ، دەشێ هەماو تۆشقی کەی شیعرەکان نیشان نەدا، چونکە تۆشقی شیعری تریفەخانەکان بە نموونە جیاوازە، بەڵام جەنگ گەیشتەتە زۆر شوێنی دووری زمان وخەون و ژیانمان، ، دۆخێکی بەردەوامە لەهەڵوەشە وخەریکە مێژووی بەشەر هەمووی لەبنوبێتکەوە بسڕێتەوە.

یوسف عزەدین لەدایالۆگێکدا ... سازدانی: ئەفشین غوڵامی

ئەفشین غوڵامی: بەڕای ئێوە سەرەتاکانی نووسین لەڕوانگەی مێژوویەوە، لەکەیەوە دەست پێدەکات؟

یوسف عزەدین: گەڕانەوە بۆ سەرەتاکان و ڕێچوونە نێو موعەماکانی مێژووەوە، کارێکی سەختەو هەندێك جارانیش چەواشەکار و هەڵخەڵەتێنەرە، بەتایبەت لەساغکردنەوە ئەرکیۆلۆژییەکاندا، جا چ نیازپاکانەو خۆڕسکانە بێت، یان بەئەنقەست و دەستێك لەپشتەوە گەمە بەحەقیقەتەکان بکات.
بەجیاکردنەوەی مێژووی نووسین و مێژووی نووسینی ئەدەبی کەدوو

بواری جیان، وەك زانراوە مێژووی نووسینی ئەدەبی بەجیاوازی بگرەو بەردەی ساڵانی نووسینی، بەڵام تا ئێستا هەمووان کۆکن بەئەژمارکردنی داستانی گلگامش بەکۆنترین تێکستی ئەدەبی نووسراو و دواتریش پاش چەندین سەدەش ئەلیادەو ئۆدیسە-ی هۆمیرۆس و جودایی و جیاوازی گلگامش-ش لەگەڵ ئەو دوو داستانەی دیکەی هۆمیرۆس-دا کەمەزەندە دەکرێت نۆسەد یان هەشت سەد ساڵی پێش زایین گوترابێت و لەحەوت سەد ساڵی پێش زاینیشدا لەلایەن کەس و کەسانێکەوە نووسرابێتەوە، هەر بۆ خۆی جیاکەرەوەی دوو دنیای جیاوازە لەشێوازی بیرکردنەوەی مەعریفی و فەلسەفیدا.

ئەفشین غوڵامی: بێگومان زمانی سانسکریتیش بەشێکی ئەو ئەدەبیاتە کۆنەی پێ نووسراوەتەوە؟

یوسف عزەدین: ڕاستە و وەك گوتم، ساغکردنەوەی ئاسان نییەو رەنگیشە لەئایندەدا نووسراوی دیکە بدۆزرێتەوە، هەر وەك چۆن دۆزینەوەی داستانی گلگامش رێکەوت بوو. دەگوترێت داستانی رامایاناو ماهابهاراتا وەك نمونەیەکی بەرچاوی زمانی سانسکریتی پێش زایین بەچەند سەدەیەك نووسراوە.

ئەفشین غوڵامی: دەبێت رۆژئاوا لەسەردەمانی خۆیدا ئاگاداری ئەم تێکستە سانسکریتیانە بوو بێت، یان هەر ئاگاداری ئەلیادەو ئۆدیسەی هۆمیرۆس بووە؟

یوسف عزەدین: دەبێت لەخۆمان بپرسین کەئاخۆ هەر لەسەردەمانی بەکارهێنانی سانسکریتی لەنووسیندا، لەماوەی مۆریاو گۆپتا-دا کە لەهەشت سەد ساڵی پێش زایینەوە بۆ دوو سەد ساڵی پێش زایینی خایاندووە، هیچ کام لەتێکستەکان نەگەیشتبێتە رۆژئاوای ئەو دەم، بێگومان دەبێت گەیشتبێت.. یان تۆ بڵێی نەگەیشتبێت؟!.. دەگوترێت کتێبی “مردووانی میسری” گوایە هەزار و هەشت سەد ساڵا، یان هەن دەڵێن دوو سەدو پەنجا ساڵا لە پێش زاییندا نووسراوە.. بەڵام لەسەدەی نۆزدەداو پاش کەشفکردنی جفرەکانی “بەردی رەشید” توانرا بخوێنرێتەوە، بەڵام ئاخۆ لەسەردەمی نووسین و دانانی بەردی رەشید-دا کتێبی “مردووانی میسری”و چەندین تێکستی دیکە نەخوێنراونەتەوە؟ بێگومان خوێنراونەتەوەو لەگەڵا چەندین مەعریفەی دیکەی تریشدا گوازراونەتەوە بۆ رۆژئاوا.

ئەفشین غوڵامی: بابگەڕێینەوە سەر یەکەمین تێکستی ئەدەبی نووسراو؟

یوسف عزەدین: داستانی گلگامش چ وەك کۆنترین تێکستی نووسراو کە تائێستا لەبەردەستدایەو چ وەك ئەو قووڵاییەی کەهەیەتی سەرسووڕهێنەرە، بەشێوەیەکی باڵاو کامڵا پرسیارە کەونیی و ئەنتۆلۆژییەکان لەخۆ دەگرێت، دەگوترێت دوو هەزار ساڵا پێش زایین نووسراوەتەوەو لەهەمووشی سەیرتر ئیمزاو ناوی کەسێکی لەسەرە بەناوی " شین ئوقی ئونینی" کەنەزانراوە ئاخۆ نووسەری داستانەکەیە یان ئەو کەسەیە کەنووسیویەتییەوە. داستانەکە باس لەگلگامش دەکات کە پاشای "ئۆرك-وەرکا"یەو دایکی خوداوەندەو باوکی لەتوخمی مرۆڤی فانییەو بەمەش ئەویش دەبێتە بوونەوەرێکی فانی.. تاکڕەوانە حوکمی کردووەو لەتاو زوڵم و زۆری، خەڵکی "ئۆرك" پەنا بۆ خوداوەندەکان دەبەن تا چارەسەرێکیان بۆ بدۆزنەوە، یەکێك لەخوداوەندەکان کەناوی ئۆرۆرۆ-یە پیاوێکی بەرایی و بەهێزی سەرەتایی توکنی بۆ دروست دەکات کەلەنێو ئاژەڵاندا وەك ئەوان دەژی بەناوی "ئەنکیدۆ"و پاش ئەوەی چەند جارێك ئاژەڵان لەتەڵەی ڕاوچییان رزگاردەکات و دەبێتە مایەی کێسپ بۆ خەڵکی، خەڵکەکە پەنا بۆ گلگامش دەبەن و شەکوای حاڵی خۆیانی بۆ دەکەن.. گلگامش-یش فێڵبازانەو تەنانەت بەشێوازێکیش کەبەدرێژایی مێژوو بەکارهاتووە، مێینەیەك بۆ تەفرەدانی دەنێرێت.. لەداستانەکەدا یەکێك لەکارەکەرەکانی پەرستگەی عەشتار بەناوی"شمخات" دەنێرێت بۆ دەستەمۆکردنی دڕندایەتی "ئەنکیدۆ" و رابواردن لەگەڵی تا ئاژەڵان لێی بتەرنەوەو ببێتە کەسێکی رامکراو و مەدەنی.. ئیتر فێری جل لەبەرکردن و خواردنەوەی شەراب و کەیف و سەفاو شت گەلێکی لەو چەشنەی دەکات.. ئینجا پاش ئەو گۆڕانە، ئافرەتە نێردراوەکە غیرەی "ئەنکیدۆ" دەبزووێنێت و باسی ئەوەی بۆ دەکات چۆن غەریمێکی هەیە کەناوی گلگامش-ەو یەکەمین شەوی پەردەی هەموو کچانی مەملەکەت بۆ ئەوەو بەمەش "ئەنکیدۆ" هار دەبێت و مەیدان لە گلگامش دەگرێت، بۆ زۆرانگرتن و ململانێ.

هەردووکیان زۆر بەتوندی بەگژ یەکتردا دەچن و هەرچەند لە هێزدا یەکسانن و بەرانبەر دەوەستنەوە، بەڵام بەددان پێداهێنانی "ئەنکیدۆ" بەهێز و توانای گلگامش-دا.. گلگامش بەسەرکەوتوو ئەژمار دەکرێت و ئیتر بەمە دەبنە دوو هاوڕێی زۆر خۆشەویست و لەدرێژەی داستانەکەدا "ئەنکیدۆ" لەپێناو بەرگریکردن لە گلگامش، کاتێك خوداوەندەکان گای پیرۆز بۆ کوشتنی گلگامش دەنێرن، پەلاماری قۆچی گای پیرۆز دەدات تا گلگامش زەفەری لێبهێنێت و بیکوژێت، بەکوشتنی گای پیرۆزیش ئەنجومەنی خوداوەندەکان کۆدەبنەوەو بڕیار دەدەن ئەنکیدۆ بکوژن، ئیتر تووشی نەخۆشییەکی دەکەن و پێی دەمرێت..ئەمەش وا لە گلگامش-دا دەکات دەیان پرسیار لەبارەی بوون و نەبوون

بەمێشکیدا گوزەربکات و نغرۆی خەم و پەژارەیەکی هێجگار قووڵا ببێت و عەوداڵی دۆزینەوەی نهێنییەکانی بوون و فەنا بوون ببێت، لەم پێناوەشدا دەست دەکات بەسەفەرکردن و لەدرێژەی سەفەرەکەشیدا دەگاتە لای ئەو کەسە نەمرەی کەناوی “ئوتنابشتم”ەو پاش رزگاربوونی لەتۆفانە مەزنەکە.. خوداوەندەکان نەمری هەتا هەتایان بەخۆیی و ژنەکەی بەخشیوە. پاش هەوڵێکی زۆری گلگامش بۆ رازیکردنی “ئوتنابشتم” تا نهێنی نەمری پێ بڵێ.. ئەو زاتە نەمرە مەرجی شەش رۆژ و حەوت شەو نەخەوتنی بۆ دادەنێت، تا پێی بڵێت.. ئەمەش بەگلگامش ناکرێت و پاش بێدارییەکی زۆر دەخەوێت و هەلی بەدەستهێنانی نەمری یان زانینی نهێنی نەمر بوون لەدەست دەدات.. ژنی “ئوتنابشتم” بەزەیی بەگلگامش-دا دێتەوەو نهێنی گەنج بوونەوەی پێدەڵێت و پاش بەدەست هێنانی ئەو گیایەو دەرهێنانی لەنێو دەریادا، ئەویش لەغەفڵەتێکدا مار دەیخوات، ئیتر مایەپووچانە دەگەڕێتەوەو دەگاتە ئەو یەقینەی چارەنووسی هەموو مرۆڤێك مەرگ و فەنا بوونە.

ئەفشین غوڵامی: هەر ئەمەشە کەبەڕوونی لەفەلسەفەی رۆژهەڵاتی و دنیای سۆفییەکاندا رەنگدەداتەوە؟

یوسف عزەدین: بەڵێ تەنانەت کاتێك گلگامش سەفەرەکەی دەست پێدەکات، بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکانی نەمر بوون و مانەوەی هەتا هەتایی، جلی پاشایەتی دادەکەنێت و جلی وەك هی سۆفییان و دەروێشان دەکاتە بەرو لەڕێگەش بەقسەو هەوڵا و تەقەللاکانی خوداوەندی خواردنەوەو شەراب”سیدوری” هەڵناخەڵەتێت، کەپێی دەڵێت دنیا بۆ خواردنەوەو رابواردن کراوەو لەجێی عەوداڵبوونت بەشوێن وەڵامی پرسیارەکاندا خۆت لەچێژبینین و رابواردندا غەرق بکە.. بەڵام ئەو گوێ لەو قسانە ناگرێت و درێژە بەسەفەرەکەی دەدات.

ئەفشین غوڵامی: ئەدەبیاتیش بۆ خۆی سەفەر و گەڕانە، پێتان وانییە هەر ئەم پرسیارگەلانەیە، ئەدەبیات سەرقاڵییەتی؟

یوسف عزەدین: بەڵێ ئەمە لای سەرجەم ئەو ژمارە کەمە لەنووسەرە جدییەکانی دنیا وایە، ئەوانەی حەوسەڵەو توانا و تاقەتی قووڵبوونەوەو تێپەڕکردنی ئاستە سەتحییەکانیان هەیە، وەك کافکا و ئیتالۆ کالڤینۆ و بۆرخیس و ژمارەیەك لەنووسەرە جدییەکانی دنیا.

ئەفشین غوڵامی: بەڕای ئێوە، ئەو شتانەی واقیعی ئەدەبی لەدنیای نووسینداو واقیعی حەقیقی لەیەکتر جیادەکاتەوە کامانەن؟

یوسف عزەدین: پرسیارەکەتان فرەڕەهەندەو گەلێك وەڵام هەڵدەگرێت، وەك دەڵێن یەکێك لەجیاکەرەوەکانی ئەدەبیات لەواقیعی حەقیقی میتافۆرە، بەڵام بەڕای جۆرج لاکۆف و جۆنسۆن میتافۆر تەنها پەیوەست نییە بەگوزارشتە زمانەوانییەکانەوە، بەڵکو پەیوەستە بەبیرکردنەوەو کردار و هەستکردنەکانمانەوە، پەیوەستە بەفۆرمۆڵەبوونی رایەڵەی چەمکەکان لەبەڕێوەبردنی کردەوە م□ا□ییەکانمانەوە. مەبەست لەوەیە لەخودی بیرکردنەوەو تێڕوانین و دنیابینی و تەنانەت فڕوفێڵا و کاروکردەوە هەڵخەڵەتێنەرەکانی مرۆڤیشدا، میتافۆر حزووری هەیە. ئیتر بەشێك لەبەرەو پێشچوونە شارستانییەکان پەیوەستە بەمیتافۆرەوە کەپاش دروستبوونی زمانێکی تایبەت، بەچەشنێك لەچەشنەکان لەنێو هەناویدا و هاوتا لەگەڵا بەکارهێنانی بەردەوامیدا دێتەبوون. ئەگەر کەمێك زیاتر قووڵبینەوە دەبینین بیستن رۆڵێکی سەرەکی هەیە لەقسەکردن و ئاخافتن و پەرەپێدانیدا.. هەروەك “مەولانا جەلالەدینی رومی” دەڵێت: (هەر وەڵامێك لەڕێی گوێوە بچێتە دڵەوە، چاوت پێت دەڵێت، وازی لێ بهێنەو گوێڕادێری من بە.. بزانە گوێ بازاڕییە.. بەڵام چاو ئەهلی ویساڵە.. چاو ساحێبی حاڵە.. بەڵام گوێ ئەهلی مەقامەو لەگوێگرتندا سیفاتەکان دەگۆڕێن.. بەڵام لەبینیندا زات دەگۆڕێت).

ئەفشین غوڵامی: کەواتە دنیای عیرفان و سۆفیگەری و نووسینەکانیان لەدنیای ئەدەبیاتی جیدییەوە نزیکەو وەك چۆن توانیووتانە لەسەرجەم رۆمانەکانتانداو بەتایبەتیش لەرۆمانی” وێنگەی یادەوەرییە گریمانکراوەکان”دا رایەڵەیەکی نهێنی و ئەفسوونئامێزانە لەنێو ئەو دوو دنیایەدا دروست بکەن، واتە ئەدەب و عیرفانتان کردۆتە دوو دیوی یەك تێکستی ئەدەبی؟

یوسف عزەدین: تۆ بڕوانە دنیای ئەو عاریفانە هێندە قووڵ و فرەڕەهەندە، هەیانە جگە لەدەیان کتێبی فیکری و فەلسەفی و عیرفانی، لەئەدەبیاتیشداو بەتایبەتیش لە بواری گوتنی شیعردا بەیت و پارچە شیعری زۆر کاریگەرو سەرسامئامێزیان هەیە، یان تەنانەت دیوانە شیعریان هەیەو هەشیانە تەنها بەشیعر هەموو ئەزموونە ناوەکییە قووڵەکەی خۆی خستۆتەڕوو.. ئەوانەی زۆر بڵدەنگ و تەریکیش بوون، زمانی حاڵ و دەربڕینیان هەر شیعر بووە..لەگەڵا بوونی ئەو جەزب و راکێشانەی کەتەنها لەدنیای عریفاندا هەیەو رۆحی بنیادەم تووشی هەژان و سەرسامبوون دەکات، لەپشت هەر بەیتێکیاندا دنیایەك مانای زۆر قووڵا لەباتن و زاهیردا حزووریان هەیە.
سەیرکە من و تۆ چیمان لێدێت بەرانبەر تەنانەت بەیتە شیعرێکی

فەریدەدینی عەتتار و حافزی شیرازی و حەللاج و ئیبن عەرەبی و مەولانا جەلالەدینی رومی کەخودی ئەو زاتە دەرحەق بە"عەتتار" دەڵێت:(عەتتار سەفەری بەهەر حەوت مەملەکەتەکەی عیشقدا کردو کەچی ئێمە لەسەرەڕێگەی شەقامێکی عیشقدا چەقیووین).. هەروەها هەموو توانستە شیعرییەکانی خۆی دەباتەوە بۆ "عەتتار"و تەنانەت دەڵێت:(هەڵەکانیشم هەر لە عەتتار-ەوە فێر بووم).. ئەمەیە ئەدەب و رەوشتی ئەهلی عیرفان کەبەدەر لەمل شکاندنی یەکتر و حەسادەت، پێکەوە کار لەخوڵقاندنی دنیای مەجازیدا دەکەن، ئەوەتا مەولانا ئاماژە بەوە دەکات، هێندە کاریگەری عەتتار-ی لەسەرە، تەنانەت هەڵەکانیشی هی ئەون، بەڵام لەواقیعی ئەدەبیات و نووسینی ئەم دەڤەرەی ئێمەدا، ئەوەی تۆ بڕخێت کەشفت کردووەو زادەی شەونخوونی و ئەزموونی مەعریفی و ڕۆحیتە، کاتێك دەیخەیتەڕوو، لێرەو لەوێ ئەوەی پێی گەیشتوویت، بەلاسایی کردنەوە یان بردنی دەبێتە بابەتێك یان چەند بابەتگەلێکی بڵاوکراوە، لەڕوو هاوشێوەو لەناوەخندا کاڵوکرچ و دزێو.. ئیتر چی لەوە ترسناکتر هەیە لەواقیعێکی ئاوادا هەبیت و بنووسیت و دڵنیابیت ئەوەی تۆ گوتووتەو لەڕووکەشدا بێدەنگی لێکراوە، هەر وەك ئەوەی نەبینرابێت و نەخوێنرابێتەوە، کەچی لەڕاستیداو بەبێدەنگی و لەتاریکیدا کار بۆ فامکردن و راڤەکردنی کراوەو پاش ماوەیەك لێرەو لەوێ ئاوەژوو یان بەکەمێك دەستکارییەوە بەناوی کەس و کەسانێکی ترەوە بڵاودەکرێتەوە؟!

ئەفشین غوڵامی: کەواتە تێکستە ئەدەبییەکانی عاریفان، ئەدەبی ڕاستەقینەو جدین؟

یوسف عزەدین: لەڕاستیدا ڕۆژهەڵاتناسەکان توانیان سەرتاپای ئەدەبیات و فیکر و بیروبۆچوونی ڕۆژئاوا لەبنەڕەتەوە بگۆڕن، بەوەرگێڕان و گەیاندنی دەیان تێکستی ئەدەبی و فیکری و مەعریفی و زانستی و عیرفانی ڕۆژهەڵات.. زۆریان تەمەنی خۆیان بۆ کەشفکردنی نهێنی و پەنهانی عیرفان و دنیای سۆفییان تەرخانکرد، لەوانە "لویس ماسینیون"ی فەڕەنسایە، بابەتی دەرحەق بە"سەلمانی فارسی"و "ئیبن سەبعین"و "حەللاج"نووسیوە، بەتایبەتیش نزیکەی سی ساڵ لەتەمەنی خۆی بۆ ناساندنی بەرهەم و ژیانی "حەللاج" تەرخانکردووە، "ئازارەکانی حەللاج " ناونیشانی کتێبێکی تێکمەو جوانی ئەو زاتەیە.

ئەفشین غوڵامی: دووبارە راڤەکردنی مێژوو و خوڵقاندنەوەی سەرلەنوێشی، لەهەموو ڕۆمانەکانتاندا بەرچاو دەکەوێت، سەرباری بینینەوەی لەهەندێك لەوتار و لێکۆڵینەوەو بابەتی رەخنەیی و

وەرگێڕانەکانیشتاندا، هۆکاری گرنگی دانتان بەمێژوو بۆ چی دەگەڕێتەوە؟

یوسف عزەدین: وەك وەبیرم دێت و تەنانەت پێش فامکردنی تەواویشم بۆ دنیا، باس و خواس و بەسەرهاتە مێژووییەکان زیاد لەگەمەو یاریکردن سەرنجیان رادەکێشام، بەبێدەنگی بەدیار بەساڵاچووەکانەوە دادەنیشتم بۆ گوێ بیستی ئەو حیکایەتە مێژووییانەی کەنازانم بۆ هەر لەو دەمەوە لەواقیعی ژیان جوانتر و بەتامتر دەهاتە پێشچاوم و بێزار نەدەبووم لەهەموو ئەو گێڕانەوانەی کەساڵا لەدوای ساڵا منیان ئالوودەو شەیدای خوێندنەوەی مێژوو کرد، بۆ ئەوەی لەنێو خەیاڵا و خەونەکانمدا ببێتە بەسەرهات و ماجەراو و داستان و حیکایەتگەلێکی جیاواز لەوەی کەلەواقیعدا هەبووەو روویداوە…گێڕانەوە مێژووییەکانی سەردەمی منداڵیم، ئەوەندەی گوێبیستیان دەبووم، هەستم بەسامی وشەکان و قووڵاییەکانی زەمەن دەکرد، زەمەنێك کەبۆنێکی تایبەتی هەبوو.. بۆنێك بوو، وەك بۆنی خودی بەساڵاچووەکان.. دەمزانی ئەو کەسانەی حیکایەتە مێژووییەکان دەگێڕنەوە، هەر یەکێکیان چەند جیاوازن لە کەسێکی تریان، لەگێڕانەوەی هەمان بەسەرهات و ماجەرای مێژوویدا.. کاتێك باسی ئەسکەندەری مەکدۆنییان بۆ دەکردم و دواتر لەشوێنێکی ترەوە باسی زولقەرنەین-یان بۆ دەکردم و ئیدی کاتێك لای یەکێکیان جیابوون و لای یەکێکی تریشیان هەردووکیان هەر یەك بوون، زۆر سەرسام و حەیران دەبووم، بەو توانستە سەیر و سەمەرە عەجایبەی، کەدنیایەکی جیاوازی وای دەهێنایە پێشچاوم، کەدەبوو لەگەڵا یەکێکیان بم و لایەنگری تەسەوراتی بم، دژ بەوی تریان.. یان پێچەوانەی هەردووکیان بم و هەموو ئەمەش دەبووە مایەی چەندین پرسیاری بێکۆتا، کەهەم رووبەڕووی ئەوانەم دەکردەوە کەحیکایەت و بەسەرهاتە مێژووییەکانیان بۆ دەگێڕامەوەو هەم لەکەسانی تریشم دەپرسی، ئیدی هەر لەسەرەتاوە بەپرسیار و نایەقین بوونمەوە دەرحەق بەوەی دەیبیستم، هاتمە نێو دنیای بەسەرهات و ماجەرا مێژووییەکانەوە، بەگومانەوە کەوتمە روانین و سەرنجدانی سەرجەم دیاردەو شتەکان.

ئەفشین غوڵامی: هەر بۆیە دەتەوێت بگەڕێیت بەشوێن مێژووی نەنووسراو و نەگوتراوی شتەکاندا؟

یوسف عزەدین: ئێمە هەموومان چ لەئێستادا لەنێو مێژوودا ین و چ پاش مەرگیشمان لەنێو مێژوودا دەمێنینەوە.. بەکەسە ناسراو و نەناسراوەکانیشەوە..ئیتر ئەگەر مێژووی نووسراویش نەبێت، ئەوە

مێژووی شەفەهی دەتوانێت کەسە نەناسراوەکان بهێنێتەوەو دەماو دەم بەسەرهاتی ژیانیان بگێڕێتەوە. بۆیە بوونی من و تۆ لەمێژوودا، چەندە بابەتێکی حەقیقی و واقعییەو وەك خۆی و لەخۆیدا بوونی هەیە، ئەوەندەش بابەتێکی ئەبستراکت و جیاوازە.. ئەمە جگە لەچۆنیەتی بینینی ئەویتر بۆ من و تۆ. بۆ نمونە "هیتلەر" لای من و تۆ، تەنها دیکتاتۆرێکی خوێنڕێژ و ماڵوێرانکەر و تاوانبارە، بەڵام لای هەموو ئەوانەی تا دوا دڵۆپی خوێنیان بەرگرییان لێکردو لەپێناویدا جەنگان شتێکی ترە. "هیتلەر" لەتێڕوانینی بیرمەندەکانیشدا جیاوازە، بیرمەندێکی داهێنەری وەك"هایدگەر" یەکێك بووە لەحەیران و موعجیبەکانی، کاتێك پێی دەڵێن چی لەو پیاوە سەتحییەدا دەبینیتەوە، وا هێندە پێی موعجیبیت؟ لەوەڵامدا دەڵێت، تەنها جووڵانەوەی دەستی بەسە! واتە بۆ گۆڕینی کەسایتییەکان و هێنانە ژێر باریان.. ئیدی "هایدگەر" بەکێشێك ئەقڵەوە کەسایەتییەکی وەك هیتلەر لەناخەوە دەیهەژێنێت؟!
" ئۆشۆ" لەکتێبی "لەکۆیلایەتییەوە بەرەو ئازادی"دا ئاماژە بەوە دەکات، (کەئەڵمانیا وڵاتی کانت و هیگڵ و فیورباخ و کارڵ مارکس و فرێدو مارتن هایدگەر-ە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کەسێکی سایکۆباتی پلە سێی وەك "ئەدۆلف هیتلەر" توانی میللەتێکی ئاقڵی وەك ئەڵمان بەلای خۆیدا رابکێشێت) دەڵێت(بەڕای من ئەگەر بەشەرییەت هیچ لەمەوە فێر نەبێت، ئەوە مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە…ناچێتە ئەقڵەوە کەیەکێك لەناودارترین فەیلەسوفەکانی چەرخی بیستەم، کەسێکی وەك "مارتن هایدگەر" ببێتە هەوادار و لایەنگری هیتلەر. هیتلەر بووە سەرۆکی ئاقڵترین وڵاتی دنیا، هەموو خاوەن بڕوانامەکان چوونە پاڵ پیاوێکی نەخوێندەوار و گەورەترین ئیمپراتۆریەتی فاشیستی لەدنیادا دروستکردو دە ملیۆن ئینسانی کوشت، بەبێ ئەوەی پشتگیری لایەنگرانی لەدەست بدات).

ئەفشین غوڵامی: پێتان وایە کاری ئەدەبە بەدووی ڕاستییەکاندا بچێت و هۆکاری نەهامەتییەکانی مێژوو بدۆزێتەوە؟

یوسف عزەدین: "سیباڵد"ی بەڕەگەز ئەڵمانی یەکێکە لەو نووسەر و ڕۆمانووسە جدییانەی کەبەبێدەنگی ساڵانێك خەریکی کەشفکردن و خوێندنەوەیەکی نوێگەریانەو جیاواز بوو بۆ مێژوو.. تا مەرگی لەناکاوی لەساڵی 2003-دا بەڕووداوی هاتوچۆ لەبەریتانیا، پڕۆژەی زۆر تایبەت و ناوازەی نووسینی ئەو پیاوەی وەستاندو پاش مەرگی ئینجا ئەم نووسەرە بەتوانایەیان بیرکەوتەوەو خەڵاتی "ئیندیپێندت"ی چیرۆکیان بەخشی بەیەکێك لەرۆمانەکانی

بەناوی"ئێسترلیز"و بەگشتی ڕۆمانەکانی تێکەڵەیەکن لەڕیپۆرتاژ و وتار و لێکۆڵینەوەو چیرۆك و تانەت هەندێك جار کتێبەکانی وێنەش لەخۆ دەگرن. شێوازێکی زۆر تایبەتی هەیە لەخستنەڕووی ڕووداوەکانداو کاتێك ڕۆمانەکانی دەخوێنیتەوە، هەست دەکەیت بەدەر لەسۆز و عاتیفەی موزەیەفانە، دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ قوربانیانی جەنگدا بکات. لەڕۆمانی "ئێسترلیز" واقیع و خەیاڵ تێکەڵا دەبێت و باس لەدروستکردنی هۆڵۆکۆست و کلتووری شیوەنکردن و یادەوەری دەکات و سەرباری خوڵقاندنی شێوازێکی نوێی نووسین. ئەتمۆسفێری دەقەکانی کافکاو ئیتالۆ کالڤینۆ و بۆرخیس-مان بیردەخاتەوە. لەساڵی 2008-دا لەدیالۆگێکمدا کەلەگۆڤاری رامان بڵاوبۆتەوە ئاماژەم بەڕۆمانی"مەدارەکانی ساتوورن"ی "سیباڵد"کردووەو گوتوومە:
(زەمەن بۆ خۆی نەفی دۆگماو وەستان دەکاتەوەو بێکۆتا بوونی زەمەنیش، وامان لێدەکات لێکچوون و هاوشێوەبوونێکی زەمەنی لەنێوان دوێنێ و ئەمڕۆ و سبەینێدا ببینینەوە، هەروەك لەڕۆمانی مەدارەکانی ساتوورن-ی سیباڵدا دەبینرێتەوە. لەمیانی گەشتێك بەنێو زەمەندا، بەئامانجی گەیشتنە حەجی مەسیحیان، تاقیبی ڕێگەی قەرەجان و گەڕیدەکان دەکات و لەڕێگەی سەردو مەنەلێگەوە، ڕووداوو کارەسات و ساتە سەیر و سەمەرەکانی مێژوو زیندوو دەکاتەوە، بەچەشنێك کەهەر دەڵێی لەئێستادا ڕوو دەدات و خوێنەر ناچار دەکات بپرسێت.. سیباڵد وامان لێدەکات بکەوینە پرسیارکردن، سەبارەت بەچەقۆ ئاساییەکانی نێو مووبەقەکانمان، چونکە هەر ئەو چەقۆ ئاساییانە بوون کەلەدووهەمین جەنگی جیهانیدا، سەرلەبەری خەڵکانی شارۆچکەیەکی پۆ سەربڕدرا). سیباڵد لە جۆرە نووسەرانەیە کاتێك گەشت بەنێو مێژوودا دەکات و بەسەرهاتە مێژووییەکانمان بۆ وێنا دەکات، خۆی لەقەرەی خستنەڕووی گوتارە سیاسی و تێڕوانینەکانی خۆی نادات و تەنها بەوەی دەیخاتەڕوو پرسیارمان لا دروست دەکات.

ئەفشین غوڵامی: هەرچەند پرسیاری ترمان زۆرە، بەڵام هەڵیدەگرین بۆ دەرفەتێکی تر و بەنیازی بەردەوامیتان.

یوسف عزەدین: سوپاستان دەکەم

کۆڵـان کۆلان گێڕانـەوە ... 57 ... کەریم کاکە

....شووشەی عەرەقی دەستی مەستان ئەلەتریك بوو، کۆڵانەکانی بەلاشاوەی رووناکدەکردەوە

57

تێکچوونی دنیا دەکەوێتە شەوێ، بەڵام نیشانەی سەر لە ئێوارە دەردەکەوێ، نیشانەیەکی کاولبوونی دنیام، لە رووخساری بابم دیتەوە، رەنگی هەڵگەڕاوە، دەستی لە بن چەنەگەی ناوە، روو لە دیوار دانیشتووە، چاوی لە شتێك بڕیوە کە من نایبینم و نازانم چیە، بابمم هەرگیز بەو شێوەیە نەدیتووە..

زوو نیشانەی کاولبوونەکەی لە رووی خۆی رەواندەوە، کاتێ هەستیکرد ئێمە دەورمان داوە و ترسمان لێنیشتووە، پێکەنی و گوتی:

هیچ نیە، هیچ نابێ...

قسەی خۆشی مێوژیی بۆکردین، دوای کەمێك لە رووخساریدا راستیی قسەکانیم خوێندەوە و تۆ بڵێی دنیا کاول نەبێ، درۆم لە بابم نەدیوە، لە خودا پاڕامەوە ئەو قسەشی راست دەرچێ و درۆ نەبێ، گوێم لێیە دەڵێن:

شار بارگە و بنەی تێکناوە، کۆچ دەکات..

وایە، رێی سەرێ رێی سەید مارف و باداوە ناپسێتەوە،پێشترێ کۆچی گوندم دیتبوو، بەڵام شار! شاریش کۆچ دەکات! ئەو رێیە لەوەتەی هەیە هێندە مرۆڤەی بە خۆیەوە نەدیتووە، وا بڕوا شار پیاوی تێدا نامێنێ، باشە بۆچی تەنها پیاوەکان دەڕۆن؟ ئەو پرسیارەم لە خۆم کرد و کەس وەڵامی نەدامەوە، هەندێ لە خزمانی سەیداوە هاتنە ماڵی ئێمە، پیاوەکان، کوڕەکان رۆیشتن و ژن و منداڵ مانەوە، کابانە ژیکەڵەش هاتەوە، لەبیرمچوو بڵێم وەرزی پێش وەرزی کاولبوون کابانە ژیکەڵە رۆیی و بووە بووکی ماڵی هەقایەتبێژ، تەمەنیشی گچکە بوو، سەرەتا بە رۆیشتنی وی زۆر تێکچووم، نیگەرانی دایگرتم، بەڵام حەفتەی شەوێك دەهاتەوە و هەندێ هەقایەتی تازەی هەقایەتبێژی بۆمان دەگێڕایەوە، ئاسایی بوومەوە، لە خۆشیی هەقایەتان نیگەرانیم نەما.. ژنە جوانە شەلەکەش لە ماڵمانە، گوڵی کۆسارانی نەنکم کە کەوتبووە سەر رۆخی تێکچوون، بەڵام لە هەندێ قسە و باس لە جاران جوانتر قسەکانی بە دڵدا دەچوون، دەڵێتە بابم:

تۆ دەبێت، بڕۆیت، ئەو کوڕەش لەگەڵ خۆت ببە، عەرەب بەدمەزەبن، ئەوەی کیرمیز بێت دەستی لێناپارێزن،

گوڵی کێساران مەبەستی من بوو، ترسام، دەمویست بڵێمە بابم، با زوو بڕۆین..
دایکم دەڵێ:
پیاوەکە، حەرەس قەومیت لەبیرچوو؟ ئەوانەی ئێستاش گوجیلەی کۆڵیتی وان نین؟!
بابم دەڵێتە دایکم ونەنکم:
ئێوە بۆ وا دەترسن، هیچ نیە، من ناڕۆم و لەگەڵ ئێوە دەمێنمەوە، مەترسن کەس نایەتە سەر ئێمە، زراوی منداڵەکان مەبەن..
قسەو باس زۆر کرا، چی وام لەبیرنەماوە، دەزانم بابم دایە لاملی و چەندی هەوڵیان لەگەڵ دا لە ماڵێ نەبزووت، گوتی، بەو پیاوانەی گوت کە بە ژن و منداڵەوە هاتبوونە ماڵی مە:
ئەو هەموو ژن و منداڵە بە سەر کێدا بەجێبهێلم! ئێوە بڕۆن، من دەمێنمەوە..
باپیریشم زۆر هەوڵی لەگەڵی دا کە بڕوات، بە قسەی نەکرد، گوتی:
بابە، بەبیرمنایە قسەی تۆم شکاندبێت، بەڵام لەوەیان بە قسەت ناکەم..
پیری سوارچاکان گوتی:
تەواو، بە دڵی خۆت بکە..
دێتەوەبیرم خۆم خستە بن ساقۆ درێژەکەی و ملم درێژکردەوە لای شانی و بە دەنگێك هەر من و ئەو بیستمان، گوتم:
بابە، عارەب نامانکوژن؟!
دەستی بە سەرمدا هێناو گوتی:
کوڕم، عارەب گووی خوارد دەمانکوژێت، لە منت نەکەوێ، دەترسی؟ ئەدی لە کن بابی خۆت نیت، وەرە لە بن ساقۆی بابی خۆت بخەوە، سبەی وەك ڕۆژانیش دەچیە مەکتەب و هیچ لە گۆڕێ نیە…
تۆ بڵێی وا بێت، ئێ خۆ درۆم لە بابم نەدیتووە، بەڵام ئەو شەوە، شەوێکە هەموو نیشانەکانی کاولبوونی دنیای تێدا رەشدەچێتەوە، چ پێناچێ لەوەیان قسەی بابم راست دەرچێ! ئەدی هەر خۆی باسی کاولبوونی دنیای نەدەکرد، ئەو کاولبوونەی کەوتە ئەوشێ..
ئەو شەوە چ شەو بوو!
شار بەو بەری کەندێدا بە پێش ماڵی ئێمەدا ڕێی چیای گرتبوو، چەکدار و بێ چەك، پێشمەرگە، پۆلیس، پیر و جحێل، ڕێچەکەیان بەستووە، کەس نەما، شار پیاوی تێدا نەما، دێتەوە بیرم شاتکە شێت، بەزۆر فیشەکە شێتەی مێردی بەگەڵ شار دا، هەر بە پاڵ پاڵی پێوەنا، دواتر بیستمەوە گوتبووی:
زوو بڕۆ شێتوشوور، تا ئەستێرەت نەڕژاوە و بە دەستی خۆم لە سەید مارفم نەناشتووی..

من قسە و لە خۆهەڵدانەکەی فیشەکە شێتەم لە چاوە، دیمەنێکە شۆڕش رەشبێتەوە، ئەو رەشنابێتەوە، تەنەکەی زبڵی خستۆتە بن هەنگڵیەوە، شەکرشکێنی بە دەستەوە، تەق تەق وەریگەڕاوەتێ، دەڵێی دمکچیە و شایی دەگێرێ، زۆری گۆ، لێ من هەر ئەو رستەیەم بەبیردێتۆ:
ئەوەی گونی هەیە دەبێت بڕواتە سەرێ، ئەوشەو حوکمەت گونان دەگرێ..
وای ترسام، دەستم بۆ گونی خۆم برد، چ دوور نیە گوتبێم: خودایە بۆ گونت دامێ!
لەو ساتە بوو شاتکە شێتی ژنی پاڵی پێوەنا، خۆی بە دیوار گرتەوە، دەبێت شاتکە لە بن لێوانەوە رستەکەی گوتبێ، چوونکە من دواتر و لە زاران بیستمەوە:
ئەگەر وایە با کەڵەبابەکە لە باتی تۆ بچێتە سەرێ..
هەندێ دیمەنی ئەو شەوە هەن لەبیرناچنەوە، خۆ دیمەنی ماچەکە تا ئێستا لە بینایم دەبریسکێتەوە، مێردی ژنە جوانە شەلەکە، ماچێکی روومەتە خڕوخەپانەکەی ژنەکەی کرد، من ماچی ئەوهام نەدیتبوو، لەوە شەوە چ پیاوێ ژنەکەی خۆی ماچ نەکرد، ماچم نێوان ژن و مێردم نەدی، جگە لەو ماچە کە دەتگوت شتێك بەر مانگ کەوتووە!
لە شەوی کاولبوونی دنیا لە ماڵی ئێمە، لە کۆڵانی ئێمە، لە رێی چیای ئەو بەری کەندێ، بە ئەلبووم وێنە هەن، هی نیشاندانەوەن، بە دەفتەر قسە هەن، هی گێڕانەوەن، بەڵام کوا بۆ وێنەکێشێکی چیرۆکخوانی بێ و سەرەدێرم لە دەست وەرگرێ و بڵێ: لێرەوە من دەیگێڕمەوە، تۆ گوێرادێرە، حەیف، نیە..
حەمە ئەو پیاوەی هەندێ کەس (قەدۆ)یەکیان لە گەڵ دەگۆ و هەندێکیش سێوێ، بابیشم کاکە حەمەی دەگۆتێ، دواتریش فرۆِکەشی پێوە نووسا و درەنگ لێیبۆوە، فڕۆکەکە با بۆ دوایی بێ، ئەو کاکە حەمەیە لە ناو ئاگریش با لە قسەی خۆشی خۆی نەدەکەوت، روو لە بابم:
دەروو□ش، ئەو ژنانە لە ماڵی تۆ دەمێننەوە و هەموویان حەڵالی تۆن، لە پێش هەموویان ژنەکەی من..
بابم شتێکی وای گوت:
(بەسێ)یەکم بەسە، بە (سێ) تۆ بڵێ بە(سی) هەیە
دایکم نابێت گوێی لێبووبێت، دەنا لە شەوی کاولبوونی دنیا سووکە شەڕێ دەکەوتە ماڵێ…
ئەوە شەوە گۆزەشکێنیشم لە ماڵی خۆمان دیت، ئەو پیاوە لە دوورایی زۆر دوورەوە نیشانەی لە گۆزەی سەر شانی ژنان دەگرت، زۆر کەس دیتبوویان گۆزە بۆتە وردە بەرد وخۆڵ بە بەژنی ژندا هاتۆتە خوارێ، ژنەش لە گۆزەی پێش نیشانە و گوللە ساغتر، وا بزانم خەڵکی لای ئەو بێستانەیە بوو کە دواتر خەڵك دەستە دەستە لە شارەوە لە نەورۆز و بەهاران روویان تێدەکرد، بابم بە گاڵتەوە گۆتیە گۆزەشکێن:

ئەو دەست و تفەنگەی تۆم هەبا، بن کۆڵێکی سەید مارفم دەکردە سەنگەر..
گۆزەشکێن:
کار لە کارترازاوە، ئێستا من بوومەتە گۆزەکە، نابێت خۆم نیشانبدەم..
پیری سوارچاکان کەوتبووە پەنا، کەس نەیدەزانی لە ماڵێیە، لە ناو چڕە دووکەڵی جغارە رۆچووبووە تەنیایی و بێدەنگیەکی هێند قووڵەوە، دەمگوت بەردی پیرۆز بێتە گۆ، لەمەودوا گوێیێ دەنگی پیری سوارچاکان نابیستێتەوە، بەڵام دیارە پێچەوانە دەکەوێتەوە، بە کۆڵانێ قسەوە، دێتەوە ماڵێ، شتێکی کەمم لە قسەکانی لەبیرماوە، دیارە بە داڕشتنەوەی تازەوە:
کورد فێرە هەڵاتن بووە، هەڵاتنی ناوێ، هەر کەسەی لە جێگەی خۆیەوە فیشەکێ دوو بهاوێ، هەر چەکدارەی فیشەکێ دوو بتەقێنێ، عارەب ئینگلیز و رووسیشی لە پشت بێت، هێڕشەکەی تێکدەشکێ و ناتوانێ بستێ بێتە پێشێ.. پێشمەرگە بە هەڵاتنی گرتووە، خەفەت لەوە دەخۆم ئەوشێ بێ تەقە و شەڕ قەرات چۆلدەکات، شار رادەستی حکوومەت دەکات، پاشی دوو سێ شەوی دی هەوڵدەدات بە شەڕ بێتەوە کۆڵانێکی شار، تێناگەم، من لەو مەلا مستەفایە تێناگەم چی لە دڵە و دەیەوێت چی بکات! بە راست ئەو ئاگای لەو هەڵاتنەی شار هەیە؟!..
پیری سوارچاکان زۆری گۆت و من کەمم لەبیرە، دێتەوەبیرم گوڵی کۆساران قسەیەکی نزیك لەوەی کرد:
حاجی دەڵێی خەرەفاوی، ئەوە چی دەڵێی تۆ! دەتەوێ لەگەڵ عارەبان شەڕەبەرد بکەین، دەزانی تۆ لە سەر خۆت نەماوی، پیری سوارچاکان، سوارچاکی بەسەرچوو! تەیارە، تەیارە، سبەینێ دەبینی، ئاسمان پڕدەبێت لە تەیارە، عەردیش پڕ لە وەلەکە عارەب..
پیری سوارچاکان جغارەیەکیدی بە دارجغارەکەیەوە کرد، ئاگری گەیشتێ و نەگەیشتێ بە مژێکی قووڵ، ئاگری گەیاندە بن دارجغارە، نەمدیتبوو، دواتریش نەمدیت جغارە بە مژێك تەواوبێت، هێندەی دوو لوولەی سێبەی دار، لە کونەکەپوویەوە دووکەڵی هێنایەوە و گوتی:
دەی، خودایە، شەو و رۆژێك جحێلم بکەوە..
دیارە داواکاریەکەی کەمتربۆتەوە، پێشتر ناوە ناوە رووی لە ئاسمان دەکرد:
خودایە تەنها سێ رۆژ جحێلم بکەوە..
قەدێ دەڵی:
خاڵە، خۆ شەوێك هەر بەشی ئەوە دەکات بچیتە گەرماوێ و ئارەقە و چڵکی پیرێتی لە خۆت بکەیتەوە و…
پیری سوارچاکان رێی نەدا قەدێ قسەکەی تەواوبکات:

بەشی ئەوە دەکات خۆم بگەیەنمە سەر منارەی چۆلی و لەوێوە رەوە عەسکەرێکی عارەب بکوژم..

شاتکە شێت پێکەنی:

دیارە خودا شێت بووە تۆ بۆ عارەب کوشتن جحێل بکاتەوە!

شاتکە شێت وا بزانم بۆ یەکەم جار و دواجاریشە بە چپە بدوێ، من لە هەمووان لێی نزیکتربووم هەر ئەوەتا بیستم:

تێناگەم، پیرێژن شێتە یان پیرەمێرد! کامیان شێتەکەیە؟

ئەو شەوە جگە لە پلکە بەندبێژ و قەدێ لە قسەی گەورە و گچکەڵا دیار بوو شێتەکە پیری سوارچاکانە، قسەکانی بابیشم لەگەڵ پیری سوارچاکان هێندە دژنەدەکەوتنەوە، لە شاتکە شێتیش نەگەیشتم کامیان شێتەکەیە، پلکەبەندبێژیش بە بەندێك کە دەمێك بوو زاری بەندی پێدا نەهاتبوو، حەیف، من زوو لەبیرمچوو، کەسیشم نەدیتەوە بەندەکەم بە بیربهێنێتەوە..خوایە تۆبە! کاوێس کەف یان گەفیش چووە بەرەی پیری سوارچاکانەوە، ئەو کاوێسە هەر لە هیچ و خۆڕا گەفی دەکرد، گەف لە دەرێزەکەر لە مریشك، لە سەگ و مشك و ئەو شتانە، ئا، بەگژ شتێکدا دەچوو دەستنەکاتەوە، بەڵام ئەو شەوە بە گژ حوکمەتدا چوو، لە کاتی گەفکردنیش دەتگوت کەرتە سابوونی لە زاریە، بە لالێویدا کەف دەهاتە خوارێ، هەر لەوەشەوە هەندێ کەس بە کاوێس کەف و هەندێ بە کاوێس گەف ناویان دێنا، کاوێس کەف و گەف دەیگۆ:

وەڵلا عەیبە، خەڵك هەڵدێن، حوکمەت چیە؟!

حەمەد مەستان ئەو پیاوەی لە کەلایانێ کاتێ کەلاکەی کەمێ دوور دەڕۆیشت هێزی هێنانەوەی نەبوو، بە منی دەهێنایەوە، ئەویش بە شووشەیەکەوە کە لەگەڵ چەند شتێك خستبوویە ناو جەمەدانی ودەبێت ملەکەی دیاربووبێت، هات و قسەیەکی بە گوێی بابمدا چپاند و ڕێی سەرێی گرت، شاتکە شێت گوتی:

حەمەد ئەوشووشەیە بایی چەند ڕۆژ دەکات؟

حەمەد پێدەچوو تازە گرتبێتی:

شاتکە، ئەوە مەتارەیە و زوو تەواو نابێت، دەستی پێوەدەگرم..

شاتکە شێت:

مەتارەی شووشەش پەیدابووە، مەستانی ژنت بۆ بنێشت هەڵبکات، تۆ بۆ شووشە هەڵناکەیت، تۆ و شۆڕشیان نەگوتووە..

حەمەد مەستان:

من و شۆڕشیان گوتووە، بڕێ شۆڕشیان بۆ عەرەق نەگوتووە..

حەمە قەدێ هەڵیدایێ:

حەمد مەستان، دەزنوێژی هەیە و بە ڕۆژووشە، عەرەقاوی مەکە…

ئەرێ (مەستان)ی حەمەد کام مەستان بوو؟ مەستانی ژنی یان (مەست)انی عەرەق، چ دوور نیە هەردوو مەستانەکە بووبێت، مەستانەکە هەر

مەستانێ بێ، بە رۆیشتنی وی هیچ گومانم نەما کە دنیا کاولدەبێ، ئاخر ئەو پیاوە تەپە حورچە هی رۆیشتن نەبوو، کەلای پێنەهێڵتەوە، بە گژ تۆپ و فڕۆکەدا دێتەوە! رۆیشتنی حەمەد مەستان ترسناك بوو، بەڵام لەو ترسناکتر هەڵکەندنی بن ئاخوڕی هێدەی چێڵەکە بوو، دیارە هێدەی چێڵ کەوتبووە دیوی کەندێ، ئاگام لێیە بابم وا بە دوودەو بن ئاخوڕ هەڵدەکۆڵێ، ئاخوڕەکە بنی بۆش بوو، ڕێك لە مێزی نانخواردن دەچوو، چێڵ مێزی هەبوو! دەبینم تەنەکەیەك، نا، پتر، فیشەکی خستە قۆرتەکەوە و سەری بە شێوەیەك بە ریخ داپۆشی، شەیتانیش شکی بۆ ناچێ، ئەو هەڵکەندن و شاردنەوەیە لە چاوی منەوە نازانم بۆچی لە ژێراوژووربوونی دنیا دەچوو..
رۆیشتن، هەموو رۆیشتن، شار باریکرد، بەوەی خۆشە بابم لێرەیە و ساقۆ درێژەکەی پەنامە، بابم تا دوادوایی بەهار ساقۆی فڕێنەدەدا ئەو ساقۆیەی بۆ من پەنابوو، لە سەرما و گوللە و فڕۆکە دەیپاراستم، بەڵام تۆ بڵێی لە کاولبوونی دنیا بمپارێزێ، بەڵێ من گەیشتبوومە ئەو باوەڕەی ئەو شۆ دنیا کاول دەبێ، ئاخر بابم باسی کاولیی دنیای کردووە، باپیریشم بۆ من وەك قەڵات بۆ هەولێر وابوو، ئاخر دواتر دێرێکی گۆرانیم وا دەگوتەوە:
قەراتی هەولێر پشتم دا پێوە
قەراتم رووخا پشت دەم بە کێوە
قەراتەکە پیری سوارچاکان بوو، من ئەوشێ پشتم بە پیری سوارچاکان و بابم قایمە، تۆ بڵێی پشتقایمی دەروەستی کاولبوون بێ!
لە خەون روونتر لەبیرمە، بابم ساقۆکەی خۆی پێمدادا و داوای لێمکرد بخەوم و لە چ نەترسم و چ ناقەومێ، من بە بیری بابمم هێناوە کە دنیا کاول دەبێ، بابم هەوڵیدەدا بۆم روونبکاتەوە کە کاولبوونەکە ئەوە نیە کە دنیا هیچی بە سەر هیچەوە نامێنێ، دەیویست تێمگەیەنێ کە ژیان بەردەوام دەبێ، ئەوەیە هەندێ گۆڕانکاری روودەدا…
دەبێت خەوتبم، ئاخر بە بانگی دەروێش برایم راپەڕیم، ئێخەیەش، دەروێش ماوە و نەڕۆیشتووە، راستی بانگدانی دەروێش ئاهێکی بە بەر هێنامەوە، پێموابوو تا دەروێش برایم لە شار بێت و بانگی بگاتە گوێ، دنیا کاول نابێت…
چ رۆژێکی تاساوە، گەڕەك دەڵێی خۆڵ و دۆی بە سەردا کراوە، جگە لە بابم و پیری سوارچاکان و دوو سێ پیاویدی گەڕەك پیاوی تێدا نەماوە، یەك لەو پیاوانە مێردی ژنە دەلینگ سۆرەکە بوو، لەولایەوە پیاوە بلێکبڕەکە، شفتیفرۆشەکەش دەرنەچوو، پێکەوتم کۆمۆنیستەکان شاریان بەجێنەهێشتووە، مەلا سدیقیش پەیدابۆوە، دێتەوەبیرم بابم لەو رۆژەوە هێندە رووی نەدەدانێ، چەند رۆژێ دواتر بابم قسەیەکی

کرد، پیری سوارچاکان ئەشهەدو بۆ کرد:
شوعی دەبێت وەك عەلی مەولوود بێ..
ئەو پیاوە کۆمەنیست بوو، بەڵام بەگەڵ شێش کەوتبوو..ئێ، با بچمەوە قوتابخانە، لەوێ (ئەی رەقیب) و (ئازاد) منیان تاساند، ئەی رەقیب با بۆ دوایی بێ، ئازاد ومن سێ ساڵە لە تەنیشت یەکتر دادەنیشین، هێند برادەرین کاتێ قسە دێتە سەر برادەرایەتی مامۆستا ئەلیاس ئێمە بە نموونە دەهێنێتەوە.. سێ ساڵە ئەوە یەکەم وانەیە من لە ناو پۆلێ تەنیشتم چۆل بێ، دەڵێی لە بیابان دانیشتووم، چ چۆلەوانیەکە پۆل، وانەی یەکەم تەواوبوو، چاوەڕێ بووم لە دووەم ئازاد بێت و بیابان بکاتەوە پۆل، وانەی دووەم و سێیەم و چوارەم.. ڕۆیشت و بیابان نەبۆوە پۆل، ڕۆژی دواتر و حەفتەی دواتر و مانگی دواتر هاتن و چوون ئازاد پەیدا نەبۆوە، ئای ئازاد، منت لە قوتابخانە چەند تەنیا کرد، دەمویست برادەرێك ببینمەوە جێی ئازاد بگرێتەوە، نەمدیتەوە..
بەر لە گەڕانەوە بۆ ئەی رەقیب، چەند گرتەیەکی گچکەی دوای شەوی کاولبوونی دنیا هەیە، نیشانیاننەدەمەوە، (ئەی رەقیب)م بۆ ناگوترێتەوە:
ئەو پۆلیسەی کە ژنەکەی شەوێك نا شەوێك زیزدەبوو، لە زیزبوون و هاتنەوەش خۆی بوخچەکەی بۆ هەڵدەگرت، دیتم، بە پێش ماڵی ئێمەدا هاتەوە، لنگە پێلاوێکی لە پێ بوو، لنگێك بە دەستەوە، بۆریەکەشی لەگەڵ گۆریەکەی خستبووە ناو پێڵاوەکەی دەستیەوە، لە بەر خۆیەوە دەیگوت:
ناکرێ، بە چیاکەوتن بە من ناکرێ…
پیاوە پاقڵاوە فرۆشەکە ئەوەی رستەیەك لە خر پاقڵاوەفرۆشانی جیادەکردەوە، پاقڵاوەفرۆشان بە:
((پاقڵاوە بە شیلاوە
حەیاتی منداڵی ساوا)) منداڵیان لە خۆیان خڕدەکردەوە، هەرچی ئەوە:
((پاقڵاوە بە شیڕاوە
حەیاتی ژن و پیاوە)) هەندێ کەڕەتیش دەیگوت: نەیخۆیت نابیە زاوا..
ئەو پاقڵاوە فرۆشە کە کاکە لاوەیان دەگوت، بە پێش ماڵی ئێمەدا گەڕایەوە و دواتر منداڵ کە بە سینیی پاقڵاوەوە دەیاندیت، دەیانگوت:
پاقڵاوە بە شیلاوە
هەی هەی لەو کاکە لاوە
نەگەییە پشت باداوە
لاقی چەقی و بایداوە
کاکە لاوە بەو بەندوباوە زۆر تووڕە دەبوو، جارێك گەیشتە کونە

کەپووی و سینیی پاڵاوەی تێهەڵداو و گوتی:
وەرن خۆیکەنەوە و دیارە قوزی داکتان شیلاوی دەوێ..
ئیدی کەس کاکەلاوی لە گەڕەك نەدیتەوە..
ئەو پیاوەش کە لە دیرێکی بەلاشاوە یەکەم جاشە، ماڵیان نزیك نانەواخانەکە بوو، کۆنترین نانەواخانەی بەلاشاوە، ئەو پیاوە دواتر ناوی بە (جاشەکەی بەلاشاوە) ڕۆیشت، ئێ، جاشەکەی بەلاشاوە کە هەموو بەندەکانی پلکە بەندبێژی لە بەر بوو، هەمیشە دەیگوتنەوە، پلکە بەندبێژ لە کاتی جاشایەتی بەندێکی بە سەردا هەڵگۆتبوو، پێشیگوتبوو، شەرممەکەو ئەو بەندەش لەگەڵ بەندان بڵێوە:
دوونێ ئەتو هێری هێری
هاتیەوە سەر کیرە بۆری
ئەوڕۆ جاشی لە ناو جاشان
قوزی داکتت لێ وا نەخشان..
بەندەکە درێژبوو، حەیف، لە بەختی جاشی بەلاشاوە هەر هێندەم لەبیرماوە..
هەر کێ دەهاتەوە، گەڕەك لە سیلەی سواربوون و دابەزینەکەوە دەیڕوانیێ، بەڵام حەمەد مەستانی لەوە هەڵاوارد، چ چاوێ لەو سیلەیەوە تەماشای مەستانی نەکرد، گەڕەك مەلای دۆزەخێی بەگەڵ مەدە هەر هەموو بە گەڕانەوەی مەستان دڵخۆش بوون، گوناه نەبا، شووشەی عەرەقیان بە دیاری بۆ دەبرد، حەمەد مەستان ڕاستە مەلای دۆزەخ گۆتەنی:
شەیتانیش هێندەی وی عارەقی نەخواردۆتەوە
بەڵام شاتکە شێت مەستانی لە ریزی ئەو چوار بەلاشاوەییە دانابوو بۆ ڕاوەستان و پرسیار بە دوای یەکترلە دەرگای بەهەشتێ دەچنە ژۆرێ، چوار کەسەکەی وا ریزکردبوو: بابم، پلکە بەندبێژ، حەمەد مەستان، بابی جۆتە خوشك..
جۆتە خوشکیش دێنە ناو باس و خواسەوە، بەڵام هەنکە، قسە لە گەڕانەوەی حەمەد مەستانە، ئەو پیاوە تا پوونگینەی پشت بنەسراوەی بن زوورگ ڕۆیشتبوو، لەوێ لە سەر مەزاری وەیسە قەرەنی لێی دانیشتبوو، ئەوجا ئێوە لە زمانی خۆیەوە نەتانبیستووە چۆن دەیگێڕایەوە:
((لە دەو جێگەی پوونگینە دەسکێ پوونگەم بە دەستەوە، لە بن کێلی چاکەکە ئەوەی ژنی دنیای دێنە سەری، چوار مەشقی دانیشتم، لە پێکی یەکەم و دووەم، شار ورد و درشت، بە بەر دەممدا رووەو زوورگ، رووە و چیا هەڵدەکشان، لە پێکی چوار، کۆچ بەرەواژبۆوە، دنیا رووی لە شار کرد، لە پێکی پێنج و شەش، تەقەی بڕنۆ هات، زانیم حوکمەت رووخاوە، پێکێکم بە سەر پەڕۆکە کەسکەکەی وەیسەر قەرەنیدا رژاند و

گۆتمێ:
موتفەرکی عەرەقاوێ یەکاویەکە لۆ هەموو دەردو بەڵایەك..
هاتمە سەر رێ، بە پێکەوە دەستم لە پیکابێ راگرت..))
لێرەوە لە سەر زاری شوفێرەکەوە، سەربردەی هاتنەوەی حەمەد مەستان ببیستن:
((ناسیمەوە حەمەد مەستانە، قۆخەیەکی گەورەی بە دەستەوە، بەر لەوەی سوار بێت، فرێکی لێدا و چۆڕبڕی کرد، تێگەیشتم چایە نیە و تاڵەکەیە..پرسیم:
+ حەمەد، چیە؟ چ دەکەی لێرە؟
- هاتم چیا لە بەغدا ببڕم، وەیسەلقەرەنی دەستمی گرت و نەیهێشت..))
حەمەد مەستان کەمدوو بوو، بەڵام بۆ گەڕەك ئاوەدانی بوو، بێزم لە عەرەق دەبۆوە، بەڵام هەستمدەکرد شووشەی دەستی ئەلەتریکە و کۆڵانەکانی بەلاشاوە رووناکدەکاتەوە..

کتێبی (وەرە پێشەوە) مانیفیۆستۆیەکی نوێ بۆ ژنان ... ئا:شۆڕش محەمەد

کتێبی (Lean in) واتە (وەرە پێشەوە) کە یەکێکە لە پڕفرۆشترین کتێبەکانی ئەمریکا، لەلایەن رێکخراوی هیوا فاوندەیشن لەشاری سلێمانی کراوەتە کوردی.
(وەرە پێشەوە) شێریڵ ساندبێرگ نووسیویەتی کە بەڕێوەبەری گشتی چالاکیەکانی تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووکە و پێشتر جێگری سەرۆکی بەشی فڕۆشتنی نێودەوڵەتی ئۆنلاین و چالاکییەکانی گوگڵ و سەرۆکی دیوانی وەزارەتی خەزێنەی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بووە، شێریڵ رێکخراوی(لین ئن)ی دامەزراندووە کە رێکخراوێکی قازانج نەویستە و هانی ژن دەدات لە ئارەزووەکانیان و ئەو کارە خێرخوازییانەی کە یارمەتی ژنان دەدەن بچنە پێشەوە.

پاسار شێرکۆ عەبدوڵا کتێبەکەی بۆ سەر زمانی کوردی وەرگێڕاوە و

نیان عەبدوڵا ئەحمەد سەرۆکی رێکخراوی هیوا فاوندەیشن، پێشەکی چاپە کوردییەکەی نووسیوە.
نیان عەبدوڵا ئەحمەد، سەرۆکی رێکخراوی هیوا فاوندەیشن، لەبارەی کتێبەکەوە دەڵێ: کوردستان لە گەشەکردن و بەرەوپێشچوونی بەردەوامدایە، بارودۆخی ژنانیش گەشەی بەخۆیەوە بینیووە، بەڵام تا گەیشتن بە ئامانجی یەکسانی تەواوی ژن و پیاو رێگەیەکی زۆر ماوە بیبڕین.

هەروەها دەڵێ: ئەم کتێبە بەناوبانگە دەتوانێت رێنماییەکی زۆر باشمان بکات، ژنی کورد لەئێستا و لەرابردوودا بەشداریی و کاریگەری خۆی لەمەیدانە جیا جیاکاندا سەلماندووە، لەکاتی ئەنفال و کیمیاباران و کۆڕەودا ژنانی کورد جار لەدوای جار توانا و کاریگەریی خۆیان سەلماندووە، لەدوای راپەڕینیش ژنی کورد لە بوارەکانی وەك (کارگێڕی، ئەدەبی، هونەری، راگەیاندن، ئابوری و کەرتی تایبەت، سیاسەت، کۆمەڵگەی مەدەنی) خۆیان سەلماندووە.
سەرۆکی رێکخراوی هیوا فاوەندەیشن ئاماژە بەوە دەکات کە :شێریڵ داوا دەکات ژنان هەوڵی بەدەستهێنانی پۆستەکانی سەرکردایەتی بدەن و لەوێوە کار بکەن بۆ بەدیهێنانی یەکسانی نێوان ژنو پیاو.
کتێبەکە لە 11 بەش پێکهاتووەو باسی ئەوە دەکات کە چۆن ژن ببێت بە سەرکردە و هانی ئەوەش دەدات. زۆربەی زۆری بابەتەکانی ناو کتێبەکە چیرۆکی ژیانی شێریڵ خۆیەتی کە دەیگێڕێتەوە و کە خۆی چۆن بووە لە کارکردن وەك ژنێك و دواتر چۆن توانیویەتی ببێت بە ژنێك کە هەموو کەس بیناسێت.

شێریڵ لەبارەی ئەزمونی کاری خۆیەوە دەڵێ: من بەو بڕوایەوە چومە مەیدانی کارەوە کە نەوەکەی من بەرپرسیارێتیو هەلی یەکسانی دەبێتو بەو شێوەیەش بو. ژنان زیاتر بڕوانامەی زانکۆیی بەدەستدەهێننو بڕوانامەی باڵای زیاتر بەدەستدەهێننو دەچنە هەمو ئاستێکی مەیدانی کارەوە.

بەڵام لەهەموو پیشەسازییەکدا ژنان 15%، 18% یان 20%ی پلە باڵاکان پێکدەهێنن. ژنان بەهۆی زۆر شتەوە رێگرییان لێکراوە. بەهۆی لایەنگرییەوە، بەهۆی نەبوونی نەرمونیانیەوە، بەهۆی نەبونی هەلەوە. ئێمە خۆشمان رێگری لەخۆمان دەکەین. ناچینە سەر مێزەکە، دەستمان بەرز ناکەینەوە، دەنگمان وەکو پێویست هەڵنابڕین.

یەکەم رۆژم لەبیرە کەهاتم بۆ کۆمپانیای فەیسبوك، بەئۆتۆمبێلەکەمەوە دەهاتم بۆ ئەم کارە تازەو سەختە، دڵنیا

نەبووم بتوانم سەرکەوتوبم، بیر لەو هەمو ساتانە دەکەمەوە کە بڕوام بەخۆم نەبو.
هەمو ئەو ئەرکانەی دڵنیابوم خەریکە شکست دەهێنم، هەمو کارەکان دڵنیانەبوم دەتوانم ئەنجامی بدەم، بەڵام دوای ئەوەی بینیم ئەو هەموو ژنە پاشەکشە دەکەنو پاش ئەوەی خۆمم بینی کە بەراستی خەریکە پاشەکشە دەکەم لەم هەلانە، ئەو کاتە بو کە شێوازەکەم بینیو دەستمکرد بەباسکردنی. کەس پۆستی بەڕێوەبەرێتی بەدەست ناهێنێت بەوەی لەسوچێکدا دانیشێت نەك لەسەر مێزەکە.

ئەم کتێبە بۆ ژنانە لەهەموو تەمەنێکدا، کچە گەنجەکان کەبیر لەوە دەکەنەوە ئەبێ داهاتویان چی بێت؟ ئەو کەسانەی کە رەنگە مەیدانی کاریان بەجێهێشتبێتو بیر لەگەڕانەوە دەکەنەوە.
تەنانەت بۆ ئەو کەسەش کە خۆبەخشانە کاردەکاتو دەیەوێت بێتە پێشەوەو بەرەو سەرکردایەتی هەنگاو بنێت.
هاندانێکە بۆ ژنان بۆ ئەوەی بڕوایان بەخۆیان هەبێتو یارمەتیدانیانە لەدروستکردنی جیهانێکی یەکساندا.

من بڕوام وایە جیهان شوێنێکی باشتر دەبێت ئەگەر نیوەی کۆمپانیاکانو نیوەی وڵاتەکان لەلایەن ژنانەوە سەرکردایەتی بکرێنو ماڵەکانمان لەلایەن پیاوانەوە بەڕێوەببرێن. مەسەلەکە بریتییە لەبڕوا بەخۆبوون.
هەر لەگەڵ لەچاپدانی کتێبەکە ڕێکخراوی هیوا فاوەندەیشن دانیشتنێکی بۆ کتێبەکە ئەنجامدا و لەو دانیشتنەدا نزیکەی 300 کەس بەشدارییان تێدا کرد و تائێستا نزیکەی 1500 دانەی لێدراوە بە زۆر کەسو شوێنو لایەنو هەروەها ژمارەیەکیشی لێ فرۆشراوە.

کتێبەکە لەناوخۆی هەرێمدا لەچەند شوێنێك دەستدەکەوێت وەك :قاوەخانەی کلتوریو کتێبخانەی سلێمانی، ئاسیا تێل و ماڵی وەفاییو کتێبخانەی کامبریج و کتێبخانەی ئەمازۆن لەشاری هەولێرو کتێبفرۆشی رەنج لەرانیەو کتێبخانەی هەژار موکریانی لەپارێزگای هەڵەبجە.
ڕێکخراوی “هیوا فاوندەیشن” ڕێکخراوێکی قازانج نەویستە و لەمانگی ئازاری ساڵی 2013 لە شاری سلێمانی دامەزراوە، ئەم ڕێکخراوە تەنها هاوبەشی فەرمییە لەگەڵ ڕێکخراوی (Lean in) لە کوردستان و عێراق، ڕێکخراوەکە بڕوای وایە لەڕێگەی یارمەتیدانی خێزانەوە دەتوانێت کۆمەڵگەیەکی باشتر دروست بکات، بەمەش پێیانوایە داهێنان بەدەست دەهێنن.
تائێستا ڕێکخراوی هیوا فاوندەیشن چەندین کتێبی بەنرخی جیهانیان وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و کتێبخانەی کوردییان پێ دەوڵەمەند

کردووە.

کەش و هەوا
نە زاد عزیز سورمێ

(1)
ئەسپەکان تەراتێنیانە..
گەردەلوولی سمەکانیانم لێ دیارە
گێژەنێکی سەرەوژوورە ؛
گیزەی بەفر ،
لە هەناسەی سواری ڕێبواران وەردەدا..
کۆستی ماری ئارەزووشکێن ،
دێ دەبێتەوە ئەفسانە و
بەیانیی مێژوو بەردەدا..
(2)
چ ئەستێرە لە ئاسمانێدا نەڕژا بوو
چ کیژێ پرچی نەبڕیبوو ..

نە ئەو مەلی بێ مەفتەن بوو ،
نە ئاشیانەی تورەکەڕێژ..
بەیداخە ڕەش و سپییەکان چۆن هەڵدران ؟
مێرگی سۆتەڵ و ئەرخەوان
ئەو هەموو شیعرە جوانانەی چۆن لێ ڕوان ؟

(3)
ئاسکەکانم تارمایان دی و
تێیان تەقاند..
خوایە هەرگیز
ئاگرودوویان لە ماڵێدا نەکرێتەوە
ئاسکەکانمیان ڕاچڵەکاند .

(4)
گوڵەکان هاتن ؛
پێچەکی بارانییان لەسەر نابوو..

به چل ئاواز دەیانخوێندو دەیانگێڕا
بەڵام ئەوان باران شۆر بوون ، ڕانەچەنین
گریان..
پێکەنین..
گریان..
بە نەورۆز کەوتن..
خەونیان دی :
ڕووبارێ زێڕ ،
بە ناو تاسەی تینوویەتییان ڕێی گرتووە
کولێرەی سووری پێدا دێ ..
گریان..
پێکەنین ..
بە نەورۆز کەوتن ..
باران شۆر بوون ڕانەچەنین
بەردەوام بوون لە خەوبینین..
6/1987

مر□ق ب□ هەیە؟ … تاهیر حاجی حەسەن

ئاخۆ ئەو هۆکارو دەرئەنجامە چی بوو کەمر□قی کردە سەرداری گشت ئاژەڵەکان؟ ئاخۆ ئاستی ژیریەتەکەی بوو یان ئاستی دڕندایەتی و خۆپەرستیەکەی؟ ئاخۆ مر□ق و ئاژەڵەکان و گەردون بەرهەمی ڕێکەوتێک بوون یان بەرهەمی پێویستی بوون لە بوندا؟ ئایا مر□ق گ□ر ژیریەتیەکەی بەرەو دڕندایەتی نەبردبایە دەیتوانی درێژە بەژیانی بدات و بیگەیاندایەتە ئەم قۆناخەی ئێستای و قۆناخەکانی داهاتویشی که دیار نیە بەکوێی دەگەیەنێت؟ ئاخۆ ئەوە تەنها پرسی خۆپەرستی و داگیرکاریەکانیەتی مر□قی ئاوا کردوە بەدوو بەشەوەو دابەشی کردوە لەنێوان چینەکاندا؟ ئاخۆ گەر مر□ق ب□گشتی ژیرایەتیەکەی دوا پێناسەو دوا جیاوازیەکەی بێت ل□ بەرانبەرکۆی ئاژەڵاندا، هێشتا وانایەتە بەرچاو کەمر□ق ناشیرینترینی جۆری ئاژەڵەکانە؟ ئاخۆ سروشت و گەردون هیچ دەورێکیان هەیە لەم گێژاوەی مر□قی ژیر

دەرگیری بوە؟ بەڕاستی گەر مر□ق ن□بوایە سروشت جوانتر دەبو یان ئەوکات تەنها وێرانەیەک دەبوو؟ بەڵام کێ چوزانێت گەر ئێمەی مر□ق ن□بوینایە کام جۆری ئاژەڵەکان دەبوون بەسەردار؟ یان ئاخۆ سروشت و گەردون و ئاژەڵەکان پێویستیان بەسەردار دەبوو؟ بەڕاستی مر□ق دیاردە سەیرەکەیە لەنێو مێژووداو لەنێو گەردونیشدا؟ ئاخۆ مرۆڤیش تەنها لاسای کەرەوەی پێش نەوەکانی خۆیەتی،گەر وایە بۆچی لەئاژەڵەکان جیاوازتر دەبینرێت،لەکاتێکدا ئەوە ئێمەین دەڵێین ئاژەڵەکان خاوەن ژیرایەتی نین و تەنها غەریزەیەکی خۆڕسکانەیە دەیان جوڵێنێت؟ ئاخۆ زانستیانەترین وەڵام بۆ جیاوازی مر□ق و کۆی ئاژەڵەکان لەوێدا نیە کە مر□ق توانای گۆڕان و بەکار هێنانی سروشتی هەیە لەپێناو خۆیدا،لەکاتێکدا ئاژەڵەکان بەناچارانە خۆیان لەگەڵ سروشتدا ڕادەهێنن یان خۆیان دەگونجێنن؟ مر□ق دیاردە نامۆکارو دیاردە کەم وێنەکەی بەرهەمی سروشتە.

ڕەنگبێت،وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارانەو هەزاران پرسیاری دیکەی لەمەڕ مر□ق و ئاستی تواناو ئاڵوگۆڕ پێکردنەکانی سروشت لەپێناو خودی مر□ق خ□یدا،هەروا کارێکی ئاسان نەبێت و یان بڵێین بتوانین لەدووو توێی بابەتێکی کورتدا وەڵامی زانستی و واقعی و دروستی بدەینەوە. چونکە مر□ق ب□خۆی سەرسوڕهێنەرترینی جۆری ئاژەڵەکانە کەتوانای ئەوەی هەیە کۆی پەنهانەکانی سروشت و گردون شیکار بکات و لەپێناو پەی بردن بەدوا پەنهانیەکانی گەردوندا دەستە وەستان نەبێت و بەردەوام خولیاکانی و ئەندێشەکانی بخاتە گەڕ تادەگاتە دوا دەرئەنجام. پێشکەوتنە زانستیەکان و ئەو پشکنینانە بەردەوام و ئەو گەڕانە بەردەوامانەی لەپێناو داهێنانی نوێیدا تەنها دەرخەری ئەو واقیعەن کە مر□ق د□یەوێت بگات بەو خواستەی کەخۆی لەگەردون بەبەرزتر بزانێت!ئەم سروشتە نام□ی□ی مرۆڤە لەبەرانبەر بێ کۆتایی گەردوندا،دەرئەنجامێکی وای بەم ئاژ□□□ زیرە داوە کە هەرچی لەتوانایدا هەیە بیخاتە گەڕ تادەگات بەمەبەستەکەی،یانی خۆ سەردار کردنی بەسەر سروشت و گەردون و کۆی ئاژەڵەکاندا؟ ئاخۆ ئەم کارەی مر□ق ل□ترسیدایە یان لە کیبریا بونیدایە؟ چونکە زۆرجار ترس دەرهەستێک پێک دێنێت مرۆڤەکان لەپێناو مانەوەی بەهێزترینیاندا دەست بۆ کوشتنی ئەوی لاواز دەبات ئیتر چ مر□ق ب□ت یان ئاژەڵە دڕندەکان بێت، دەوری کیبریا بونی مرۆڤیش لەوێوە سەرچاوە دەگرێت کەلەقەزەم بوونی خۆی گومان دەکات و خۆی بەگەورەتر لەبەرانبەر گەردون دێتە پێش چاو.

مر□ق ب□ هەیە؟ ئاخۆ دەبێت بۆ ئەم پێناسیە بگەڕێینەوە بۆ

لێکدانەوە ئاینییە جۆراو جۆرەکان،یان پەنا ببەین بۆ پێش ئەو لێکدانەوانەو پەی بەقوڵای ترسی خودی مرۆڤ ببەین لەبەرانبەر بێتوانایەکەی بۆ خۆناسینی خۆی و خۆناسینی خودی سروشت و چواردەورە بە کۆتاییەکەی سروشت؟ ئایا دەکرێت گومانمان هەبێت لە مرۆڤە سەرەتاکان لەوەی بۆچی خودایەکیان دروست کرد بۆخۆیان یان دەکرێت بڵێین ئەو بیناکردنەی مرۆڤ بە خودای کرد لەو قۆناخەدا تەواو لەجێی خۆیدا بوە؟ گەر بڵێین ئاخۆ مرۆڤ لەو سەردەمە سەرەتاییەیدا کە ئاوەزی لەبەرانبەر چواردەوری و سروشتدا زۆر سەرەتاییانە بوو لەوەی بتوانێت خۆی و بونەکەی خۆی بناسێت پەنای بۆ دروست کەرێک برد و ناوێکی بەدانا کە لەخۆی نەچێت مافێکی هەق خوازیانەی بوە،کەوایە بۆچی لەسەردەمی ژیرایەتیەتیەکەیداو لەسەردەمی ئاڵوگۆڕ کردن بەسروشت لەپەناو خۆیدا هێشتا وازی لەو دروست کەرە بان سروشتیە نەهێناو بگرە پتەو تری کردوە؟ ئاخۆ ئەمە بوغزو کینەو ناژیریەتیەکەی مرۆڤی بەهێزو فێڵباز نەبوو لەپەناو هەمیشە مانەوەی خۆی وەک گەورەترین سەردار بەسەر لاوازەکانی لەخۆی چوی کەناوی مرۆڤە تادەگات بەملکەچ کردنی ئاژەڵەکانیش بە ژێر دەستی خۆی؟ ئالێرەوە بناخەکانی چەوساندنەوەی چینایەتی دەست پێ دەکات و قۆناخ بەقۆناخ درێژە بەم تەمەنە ناشیرینەی خۆی دەدات.

مرۆڤ لەلایەک بەتواناترینی جۆری ئاژەڵەکانەو لەلایەکیتریش درندەترینی جۆرەکانە.چونکە ئەوە تەنها بونیەتی مرۆڤە توانای ئاڵوگۆڕی سروشتی هەیە لەپەناو بەرژەوەندیەکانی خۆیدا،بەپێچەوانەوە ئاژەڵەکان هەمیشە خۆسکانە لەگەڵ سروشتدا خۆیان دەگونجێنن.بەڵام جوانیەکانی ئاژەڵەکان ئەوەدایە کەبە بیرکردنەوە دەژین و بەپێی تێر کردنی گەدەیان برەو بەبونەکەیان دەدەن،بەپێچەوانەوە مرۆڤ بەژیرانەو بەپلان و داڕشتنەوە دەژی و تەنها بیری لای تێر کردنی گەدەی نیە بە ئەمەوە،بەڵکو بیر لە هەزاران سبەینەیشی دەکاتەوە،ئەم جیاوازیەیشە مرۆڤی لەنێو خۆیدا دوو کەرت کردوەو لەگەڵ کۆی ئاژەڵەکانیشدا بەجیاوازترینیان دەبینرێت. بۆیە دەڵێم:مرۆڤ دیاردە سەیرو سەرسوڕهێنەرەکەیە؟ مرۆڤ تەنها گیاندارەکە کەتوانای بەرهەمهێنان و جوانکردنی سروشت و ناشیرینکردنی سروشت و ناشیرین کرنی خۆیشی هەیە. مرۆڤ گەر کەتای بەخۆپەرستیە ناسروشتیەکەی خۆی نەهێنێت،هیچ کات ناتوانێت بڵێت من باشترینی جۆری ئاژەڵەکانم!!؟ ئاخۆ دەشێت ڕۆژێک بێت مرۆڤایەتی کۆتای بەو خۆپەرستی و جیاوازیەکانی نێوان بەهێزو لاوازەکان بهێنێت؟ ئاخۆ بۆ نابێت مرۆڤەکان لەکاتێکدا بەژیرانەترینی جۆری ئاژەڵەکان دێتە ئەژمار،نەتوانێت کۆتای بەو خۆپەرستی و جیاوازیە

چینایەتییەی بهێنێت؟ ئایا مرۆڤەکان گەر کۆتاییان بەخۆپەرستی و جیاوازی چینایەتی هێنا، ئیتر ژیان دەوەستێت یان دەتوانرێت ژیان هەزار هێندەی تر جوانترو بەپێزترو بەچێژتر بکرێت؟ کە دەتوانێت بڵێت: گەر لەسەردەمی کۆیلایەتیدا باسێکت لە قۆناخی دەرەبەگایەتی یان قۆناخی سەرمایەداری بکردایە، مرۆڤەکانی ئەو قۆناخە زۆر بەشتێکی سەرو خەیاڵە نەیان دەبینی؟ کەوایە مرۆڤایەتی دەتوانێت ئەم قۆناخە دڕندایەتییەی چینی دەسەڵاتدری خۆسەپێنەری خۆپەرستی بەشێک لەمرۆڤەکان تێ پەڕێنێت و ژیانێکی بەمانا شایستە بەمرۆڤ و شایستە بەسروشت وشایستە بەگەردون و شایستە بەئاژەڵەکانیش دروست بکات و بەمانا بەها بگۆڕێنێتەوە بە ژیرایەتیەکەی مرۆڤ و بە ئەو جیاوازیەی مرۆڤیش کەلەچاو گشت ئاژەڵەکاندا هەیەتی و ئەوکاتیش مرۆڤ دەتوانێت سەربەرزانە بەوا بەبونە قەزەمە بەتواناکەی خۆی بهێنێت لە بەرانبەر گەردون و ئەم ئەستێرەیەی لەسەری دەژین و بەرهەمی هێناوین! ئاخە مرۆڤ بەم کە داهێنان و ئاڵوگۆڕەی لەسەروشتدا ئەنجامی داوە ناتوانێت ژیانێکی بێ چەوساندنەوەی چینایەتیش پێک بهێنێت و ژیرانەتر درێژە بەبونی خۆی بدات؟ ئاخە گەر مرۆڤایەتی توانایەکی وای نەبێت کە گشت بەهرەمەندبن لەتواناکەی ئیتر مانا جوانەکەی مرۆڤ یان جیاوازیەکەی مرۆڤ لەبەرانبەر ئاژەڵەکان لەکوێدا دەبێت؟ دەکرێت خەمان نەخەینە تەنین و خەمان خافڵگیر نەکەین بەلێکدانەوە نازانستیەکانەوە دەکرێت بگەین بەو دەرئەنجامەی کە ئەوە هەر ئەمەی مرۆڤین دەتوانین ژیانێکی یەکسان و بێ چەوساندنەوەی مرۆڤ لەلایەن مرۆڤەوە بنیات بنێین.
کارێکی وامەحاڵ نیە، بەڵکو دەست بردن بۆ ئەو ئاڵوگۆڕە ڕیشەییە دەتوانێت مرۆڤایەتی ڕزگار بکات لەو خۆپەرستیە چینایەتی و لەو چەوساندنەوە بێ ڕەحمەی کە یەخەی بەزۆرینەی کۆمەڵگەکان گرتوە.
مرۆڤایەتی لەم سەردەمی بەکۆیلە بونەیەدا لەهەرکام لەسەردەمەکانی پێشوتری زیاتر هەست بەبێزار بونیەکەی دەکرێت. چونکە بوتە کۆیلەی کەی ئەو ئامرازانەی خۆی بەرهەمی هێناوە. ئاخە جوانیەکان و توانا گەورەکەی مرۆڤایەتی لەکوێدایە گەر نەتوانێت زاڵ بێت بەسەر ئەو خۆپەرستیە کوێرانەیدا؟ گەر مرۆڤایەتی نەتوانێت بگات بەدەرئەنجامێکی وا، وە نەتوانێت ژیانێکی بێ چەوساندنەوەی چینایەتی بونیات بنێت، مافمان نیە بڵێین: مرۆڤ بە هێزە؟ یان ئامانج لەبونەکەی چیە؟ ئاخە مرۆڤ بەڵکەوت دروست بوو تەنها لەبەر ئەوەی هەست بەئازاری خۆی و ئەوەکانیتر بکات کەلەخۆی ناچن؟ ئاخە مرۆڤ خۆی خوداو خۆی دڕندەترین و خۆی داد پەروەرانەترینی جۆری ئاژەڵەکان نیە گەر بیەوێت دەست ببات بۆ کارێکی وا؟ مرۆڤ بەهێزە، گەر نەتوانێت شایستە ترین نەبێت لەچاو گشت زیندەوەرەکاندا؟

تاهیر حاجی حەسەن
21/11/2016

دیدار لەگەل ئێدی هوپشمید بەرهـەم هـێنەری فلیمی یۆڵی یەلماز گۆنای

دیدار لەگەل بەرهەم هێنەری فلیمی یۆلی یەڵماز گۆنای براوەی خەڵاتی کان ئێدی هوپشمید
یۆڵ رێگەیەک بەرەو تەراوگە.!

سەرەتای ناسینی بەڕێز ئێدی هوپشمید

کات نزیک بە دووی دوای نیوەڕۆیە ڕێککەوتی- ٢٠- ١٠-٢٠١٦- ڕۆژی پێنج شەم، شوێن ستاندی کوردستان، پیاوێکی بەتەمەن تورەگەیەکی لەبن هەنگڵی بوو، گووتی: دەمەوێ شتێکت پێ نیشان بدەم.
فەرمووم لێکردوو دام نیشاند، کتێبێکی لە تورەگەکەی دەرهێناو خۆی ناساند کە ئەوە بەرهەم هێنەری فلیمی یۆلی یەلماز گۆنایە و باسی خۆی پەیوەندییەکانی خۆی و کاری هونەری کرد.
منیش بانگی هاورێیانم کردوو پێم ناساندن
گووتی: دەمەوێ ئەو کتێبە بە کوردی چاپ بکرێت.
قسە وباسێکی زۆرمان کرد، تێم گەیاند کە وەزعی سیاسی و ئابووری کوردستان زۆر خراپە، شەڕێکی سەخت وماڵ ویرانکەر یەخەی گرتووین، دواتر پێم گووت دەتوانێ لای کێ ل▯ ئ▯رووپا کتێبەکەی چاپ بکات بەکوردی و هاوکاری بکات.

یەکێک لەم بەرێزانەی ئامادەی دانیشتن و گفتو گۆکە بوو ئەندامی شاندی کوردستان بوو، بەڕێز کامەران سوبحان گووتی: کاک یووسف بزانە دەکری دیدارێکی لەگەڵدا بکەین؟
منیش قسەم لەگەلی کرد گووتم ئەگەر کاتت هەبێت ئەو بەڕیزە دەیەوی دیدارێکت لەگەڵدا بکات؟
ئیدی هوپشمید گووتی : دەبێ ئێستا بڕۆم ، بۆ بەیانی کاتێک دیاری

بکەین.

منیش گووتم بەیانی سەعات دووازدە چۆنە؟
ڕەزامەندی پیشاندا، ئەوەبوو بەیانی کاتژمێر دووازدە لەیەکێک لەکافتریاکانی بوخ مێسە دانیشتین، من سێ قاوەم هێناو دانیشتین بەدەم قاوە خواردنەوە قسەو باسمان کرد.
من وەکو وەرگێرو هەمیش لە ڕێکخستنی پرسیارەکان و فۆرمولە کردنی وەلامەکانیش بەشدار بووم، بە کامێراکەی خۆشم چەندین وێنەمان گرت، ڕۆژی پێشووش هەر بەکامێراکەی خۆم چەندین وێنەمان گرت.
ئیدی هوپشمید لەم دوو ڕۆژەدا لەستاندی کوردستان زۆر کەیف خۆش بوو، لەکۆتاییدا چەند کتیبێکمان بەدیاری پێدا.
ئەم نووسینەو وێنەیەکم لەهەمان ڕۆژ لە پەیجی فەیسبووکی خۆم بڵاوکردەوە:
(بەرهەم هێنەری فلیمی یۆل ــ ڕێگای ــ یەلماز گۆنای بۆ یەکەم جار دەردەکەوێت
بەرهەم هێنەرئێدی هوبشمید
لەسەردانیدا ئیمڕۆ بۆ ستاندی کوردستان ، لەهگەبەکەیدا کتێبێکی پێشاندایین، سەبارەت بە ژیانی هونەرمەندی کورد یەلمازگۆنای ، چۆنی□تی دەرهێنانی فلیمی یۆل، سەرەتای دیداری لە زیندان، کاری دەرهێنانی فلیم، ئەکتەرەکان، نمایشکردنی، وەرگرتنی خەلاتی کان ، بەرهەمەکانی یەلماز گۆنای، تا مەرگ و مەراسیمی ناشتنی هونەرمەند یەلماز گۆنای لە گۆڕستانی پێر لاشێ ی پاریس.
ئەو بەڕێزە دەزگایەکی چاپەمەنی کوردی دەوێت ئەم کتابە بە کوردی چاپ بکات، لەمانگی یانوەری داهاتوو بە ئەلمانی چاپ دەبێت).
ماوەیەک بەر لە ئێستا کاک کامەران دیدارەکەی بۆ ناردم، منیش پێدا چوونەوەیەکم کرد و هێندەک زانیاری کە نەنووسرابوو زیادم کردو بە خەتی سۆر بۆم ناردو□ بە ڕێزەوە.
دیدارەکە ئەوەی خوارەوەی لێ بەرهەم هات ، دوا پرسیار سەبارەت بە ستاندی کوردستان و چاپکردنی کتێبەکە، زیادە، چوونکە ئێمە پێشتر ئاماژەمان بەخراپی وەزعی کوردستان کرد، بەرێز ئیدیش تێ گەیشت بۆیە ئەو بەدووای ڕێگەی تردا دەگەڕێت، موراعاتی وەزی کوردستانی ل□ بەر چاو بوو، :

دیدار- کامەران سوبحان
وەرگێرو فۆتۆ- یووسف منتک

* چۆن بوو پاش چەندین ساڵ لە کۆچی دوایی (یەڵماز گوینای) بیرت کردەوە جاریکی تر بگەڕێیتەوە بۆ لای وێنە و یادەوەرییەکانی ئەو

فیلمساز کوردە و کاریکی دیکۆمێنتاریی لەسەر بکەیت؟
– ئەوە بەسەرهات و مێژوویەکی دوورودرێژە، بەڵام لەوێوە دەست پێدەکەم کە ساڵی ڕابردوو هەموو وێنە و دیکۆمێنتەکانم کۆکردەوە کە پەیوەندی بە (یەڵماز گیونای) هەبوو، بە پێی کات و شوێن و بەرواری وێنەکان هەمویانم ڕێکخست. لە کۆمپانیاکەم لەگەڵ نووسەرو سیناریستێکی ئینگلیز کارم دەکرد ناوی (پیتەر پالینسن) بوو. پێکەوە دانیشتین بە ماوەی سێ ڕۆژ باسی یەڵماز گوینایم بۆ کرد. چۆن بوو؟ چۆن کاری دەکرد؟ ستایلی فیلمەکانی چۆن بەرهەم دەهێنا؟ ژیانی من چۆن بوو لەگەڵی؟ ئەوە بۆ دووەم جار بوو لەگەڵی دانیشم، پێشتریش لە ساڵی ٢٠٠١ بیرۆکەی ئەوەم بۆ باسکرد کە فیلمێکی دیکۆمێنتی لەسەر ژیان و کارکردنی خۆم لەگەڵ (یەڵماز گوینا)ی پێکەوە درووست بکەین. ئەو نووسەر و سیناریستە بیرۆکەکەی زۆر بەدڵ بوو، لەبەر ئەوەی (یەڵماز گوینای) سینەماکارێکی بەناوبانگی جیهانییە. بۆیە بە دەستپێکی ئەو فیلمە من ڕۆژانە چیرۆکە جیاوازەکانی خۆم لەگەڵ ئەو فیلمسازە کوردە بۆ ئەو دەگێڕایەوە، ئەویش هەموو قسەکانی منی تۆمار کرد. بۆ ئەوەی بتوانین پێکەوە فیلمێکی دیکۆمێنتاری گرنگ درووست بکەین. پاشتر من گەڕامەوە بۆ (زیوریخ) بۆ ئەوەی دەرفەت بدەم بە (پیتەر پالینسن) دەست بە نووسینی سیناریۆی دیکۆمێنتارییەکە بکات. دوای ماوەیەک بۆی باسکردم لە کوێوە و چۆن دەست بە دەستپێکی فیلمەکەمان دەکەین و بیرۆکەکە گەیشتە سەر پەڕە و دەست بکەین بەکاری جێبەجێکردن. کۆمپانیای فیلم (C. Film) بڕیاریدا بەرهەمهێنەری فیلمەکە بێت.

***لە کوێی ژیانی خۆت و یەڵماز گوینای، دەستان بە فیلمە دیکۆمێنتییەکە دەکرد؟ واتە فیلمەکە چۆن دەست پێدەکات و بە چی کۆتایی دێت؟**

– بە پێی سیناریۆیەکەی ئێمە، ئەو دەرهێنەرە مەزنەی کورد لە زیندانی (ئەنقەرە) لە ساڵی ١٩٧٦ دەست پێدەکات. کە دادوەرەکە بڕیاری دادگا لە هۆڵی دادگا دەخوێنێتەوە، بڕیاری ١٩ ساڵ زیندانی بە (یەڵماز گوینای)دەرچووە.! دوای ئەوەی بە فیلمی (یۆڵ) لەساڵی ١٩٨٢ خەڵاتی (کان)ی سینەمایی وەرگرت، من وەک بەرهەمهێنەر و ستافی فیلمەکەش هەرگیز باوەڕمان نەدەکرد ئەو خەڵاتە گەورەیە وەربگرین. پاش خەڵاتەکە من گەڕامەوە بۆ زیوریخ و ئەو گەڕایەوە بۆ پاریس. ئەو ڕۆژە بۆ سەرجەم بەشداربووان ڕۆژێکی مێژوویی، چونکە سەرجەمیان کەرەستە و فیلمەکانیان دەپێچنەوە پاش چەندین ڕۆژ نمایشی فیلم و پێکەوە بوون و دیالۆگ هەر کەس بەرەو شار و وڵاتی خۆی دەگەڕێتەوە. ئەمەش کۆتایی فیلمە دیکۆمێنتییەکەی من و (پیتەر

پالینسن) بوو.

***تۆ چۆن یەکەمجار (یەڵماز گوینای)ت بینی و لە کوێ بینیت؟**

– ساڵی ١٩٧٩ بۆ یەکەمینجار، فلیمی مێگەڵیی (یەڵماز گوینای)م بینی لە ڤیستیڤاڵی کان. ئەو ساڵە لەگەل شەریکەکانم لە کۆمپانیاکەمان پێکەوە چووینە ڤیستیڤاڵی (کان) و فیلمی (مێگەل)مان بینی. دوای کە گەراینەوە ویستمان ئەو فیلمەی یەڵماز میوانداری بکەین بێتە سویسرا و لەوێ نمایش بکرێت، برادەرێکم لەگەڵ بوو، بە ئەو مەبەستە ڕۆیشت بۆ شاری(ئیسپارتە) لە تورکیا و سەردانی (گوینای) کرد و گرێبەستێکی لەگەڵ کرد بۆ هێنانی فیلمەکە بۆ سویسرا. پاشتر لە مانگی ١٠ی ساڵی ١٩٨٠ سەردانی یەڵماز گوینایمان کردەوە لە تورکیا، بەداخەوە ئەو کات ئەو لەناو زیندان بوو.! ماوەیەک لە ژێر چاودێری پۆلیسدا لە زیندان لەگەڵی دانیشتین و باسی ئەوەمان لەگەڵ کرد چۆن پێکەوە بتوانین لە داهاتوودا کاری سینەمایی پێکەوە بکەین؟ ئەو کات ئەو زۆر بە تاقەت و بە ئومێد بوو. بەڵام بڕیارەکەی ئێمەی پی خۆش بوو. بەدەر لە فیلمی (یۆڵ و مێگەل) فیلمی (دووشمان) لە تورکیا درووست کردبوو. هەرچەندە یەڵماز گوینای خۆی زۆر دڵی بە فیلمی(دووشمان) خۆش نەبوو، چونکە کارە هونەرییەکانی بە خراپ کرا بوو. بەڵام ئێمە پێمان وت هەمو ماتڕیاڵەکانی ئەم فیلمە بنێرە خۆمان کاری دەنگ و مونتاژ و ڕەنگی بۆ دەکەینەوە. ئەوەبوو ناردی بۆمان و مۆنتێرێکمان هەبوو ناوی (کاترین) بوو، سەرلەنوێ ئەو فیلمەی مونتاژ کردەوەو کارێکی ناوازە دەرچوو.

*** قۆناغەکانی کارکردنی خۆت و یەڵماز گوینای چۆن بوو؟**

– من بۆ دیاریکراوی لەساڵی ١٩٨٠ بۆ ١٩٨٤لەگەڵ یەڵماز گوینای کارم کردووە. ئەو ١٠ ساڵ لە من گەورەتر بوو. من ئەو کات گەنجێکی بە گوڕ و تین بووم و جۆش و خرۆشم زۆر بوو بۆ کاری سینەمایی. بێگومان ئەو ئەزمونێکی زۆری لەو بوارەدا هەبوو. کە نزیکەی ١٠٠ فیلمی سینەمایی هەبوو وەک (ئەکتەر و دەرهێنەر و سیناریست). بەڵام من ئەو کات تەنها چەند ئەزمونێکی کەمم هەبوو. ئیدی لەم سەرەتایەوە دەستمان کرد بە کاری هاوبەشی هونەریی. لەسەرەتاشدا هەمو کەرەستە و سیناریۆی فیلمی (یۆڵ)مان لە تورکیاوە هێنا بۆ سویسرا. ئەو کاتە فڕۆکەخانە زۆر توند بوو، بەڵام ئێمە توانیمان دەربازی بکەین و بیگەیەنینە سویسرا. هەر لەو سات و قۆناغەشدا بەهۆی ئەوەی زۆر نیگەران بوو، پلانمان هەبوو خۆی و خێزانەکەی دەرباز بکەین و بگاتە ئەوروپا.! ئەمە لای ئێمە پلانێکی گەورە بوو. زۆرمان بەدە

بوو. بۆیە بە وردی کار و نەخشەمان بۆ دانا بۆ ئەوەی لە زیندانی تورکیاوە خۆی و خێزانەکەی دەرباز بکەین بۆ ئەوروپا.

***چیرۆکی دەربازکردنی لە تورکیاوە بۆ ئەوروپا چۆن بوو؟ لەکاتێکدا ئەو لە زینداندا بوو ئەو کات؟**

– (بە پێکەنینەوە) ئەوەش داستانێکی درێژە.! بڕیارەکەمان پێ خۆش بوو، لە مانگی ئابی ١٩٨٠ کە لە زیندان چەند ڕۆژێک وەک پشوو بەبۆنەی جەژنەوە مۆڵەت درابوو بگەڕێتەوە بۆ ناو خێزانەکەی، ئێمەمان بە دەرفەت زانی توانیمان خۆی و هاوسەر و دوو منداڵەکەی بە شێوازی جیاواز ڕزگاریان بکەین لە یەک ڕۆژدا، خۆی لە ڕێگەی دەریاوە یانی بەحری ئیجە، خێزان وهەردوو منداڵەکەی بە سەیارەی ڕەقەمی سویسری. لەکاتی گەیشتن بە سویسرا، ڕۆژی دووایی کارمان لە فلیمی یۆڵ کرد بەڵام گرفتێکمان هەبوو، ئەویش ئەوە بوو یەڵماز گوینای لە پۆلیسی ئینتەر پوڵ بڕیاری گرتنی هەبوو، دەبوو لەبەر ئەم هۆکارە زۆر بە نهێنی کار بکەین، لە ڕێگەی ڕۆژنامە نووسانی تورکەوە ئەمەیان دەزیەوەوە ناچار خۆمان وون کرد و درێژەمان بە کارەکانمان دا .! لێرەدا باسی ناکەم، کە چۆن و بە چ ڕێگەیەک لە تورکیا دەربازمان کرد. لە فیلمەکە دیکۆمێنتییەکەم و لەم کتێبەشدا بە وردی ئەوەم باسکردووە، با تامی گێڕانەوەکە بۆ خوێنەران و بینەران جێ بێڵین.!

***گەیشتە ئەوروپا و لە تورکیا دەربازی بوو، قۆناغی یەکەمی کارکردنتان چۆن دەستی پێکرد؟**

-هەر لەو ڕۆژە سەرەتایانەی گەیشتە سویسرا، دەستمان بە وێنەگرتن و کارکردن لە فیلمی (یۆڵ) کرد. بەڵام بەشێوەیەکی نهێنی و دوور لە چاوی میدیا. بەڵام ڕۆژنامەنووسانی تورک لە ئەوروپا ئەمەیان دەزیەوە. خۆمان نەدەدا بە دەستەوە و خۆمان لە دەدزینەوە و بە پچڕ پچڕ کارمان دەکرد. لە مانگی ١٠ی ١٩٨١ بۆ مانگی 5ی ١٩٨٢ کارە هونەرییەکانی فیلمەکەمان تەواو کرد.

*** با بێینەوە بۆ سەر فیلمە دیکۆمێنتەرییەکەت لەسەر (یەڵماز گوینای) چ بەسەرهات و گەیشت بە کوێ؟**

-پاش چەندین ساڵ هەوڵ و کۆشش بۆ پەیداکردنی بودجە و کەرەستەی پێویست، لە ڕاستیدا نەتوانرا ئەو فیلمە دیکۆمێنتییە بەرهەم بهێنرێت، لەبەر بەی پارە و بودجەی پێویست، بۆیە بیرمان لە ڕێگەی تر کردەوە، منیش بڕیارم داوە هەر دەبێت شتێ لەسەر (یەڵماز گوینای) بکەم. بۆیە بەناچاری بیرەکەم گۆڕی لەبری ئەو فیلمە بە

کتێبێک ئەو مێژووە بگێڕمەوە. بۆی□ م□اوەی زیاتر لە ساڵێکە کتێبەکەم تەواو کردووەو ناوم ناوە (یۆڵ رێگەیەک بەرەو تاراوگە.!)

***بۆ بیرتان لەوە نەکردەوە لەگەڵ کۆمپانیایەکی بازرگانی ئەو فیلمە دیکۆمێنتر□ی□ دروست بکەن، بەتایبەت کۆمەڵێ بازرگانی گەورەی تورک و کۆمەڵیک فیلمسازی بەناوبانگی تورک ئێستا لە ئەوروپا دەژین؟**

– لەڕاستیدا هەمو رێگەکانمان تاقی کردەوە، بەڵام هیچمان دەست نەکەوت.! هەمو هەوڵەکانی خۆمان خستە کار لە وڵاتانی (فەڕەنسا و سویسرا و ئەڵمانیا) بەدوای پارە و بودجەدا. لە زۆربەی شوێنەکاندا ڕەفز کراین. چونکە لەگەڵ ناوەرۆکی فیلمەکە نەبوون. بە ناچاری ئێمە بە پێی ئەو گرێبەستەی لە نێوانماندا بوو بڕی(٨٠ هەزار فرانک)مان دا بە (پیتەر) کە سیناریۆی بۆ نووسیبووین. دیسانەوە بە ناچاریی بەهۆی نەخۆشییەکەوە من لە فیلمەکە هاتمە دەرەوەو وازم لێهێنا. بەڵام رۆژێک ئەم بەسەرهاتەی من لەگەڵ ئەو سیناریۆیەی فیلمی (یەڵماز گوینای) لە ڕۆژنامەیەکی ئەڵمانی بڵاوبوویەوە. دەرهێنەرێکی بەڕەگەز تورک بەناوی (فاتیح ئاکین) پەیوەندی پێوە کردم وتی من لەو سیناریۆیە کار دەکەم. منیش بۆم نارد و بڕیار بوو وەڵامم بداتەوە، لەو ڕۆژەوە بۆم ناردووە تا ئێستا بێ دەنگە و هیچ وەڵامێکم دەست نەکەوتووەتەوە.!

***تەواو لێرەدا ئەو چیرۆکەت کۆتایی پێ دێت؟**

– نەخێر، پار ساڵ ئەم بیرۆکەیە هەر لە مێشکمدا بوو، بۆیە جارێکی تر گەڕامەوە بۆ ئەو ئەرشیف و یادەوەریانەی لەگەڵ (یەڵماز گوینای) هەم بوو. لە نێوان ئەوەی فیلمێکی دیکۆمێنتی؟ یان کتێبێکی مێژوویی و وێنەیی لەسەر ب□□او بکەمەوە؟ بۆیە دووەمیان هەڵبژارد و لە ئەرشیفی خۆمدا نزیکەی هەزار وێنەم دیاری کرد هی کاتی وێنەگرت و کارکردن لەگەڵ (یەڵماز گوینای) بۆ ئەوەی کات و مێژووی وێنەکە و چیرۆکەکانی بنووسمەوە. لەو ژمارەیەش جارێکی تر نزیکەی(٨٠) وێنەی زۆر تایبەت و نەبینراوم هەڵبژارد. دەتوانم بڵیم ٨٠ وێنە و ٨٠ چیرۆک و٨٠ بەسەرهات لەو کتێبەدا لەدایک بوو. ڕۆژانە بەردەوام کارم لەم پرۆژەیەدا دەکرد. تا بەڕێکەوت نووسەر و سیناریستێکم لە زیوریخ ناسی کە لە (فلیکس ئەپڵ)وەک ڕاوێژکاری سیناریۆ کار دەکات. باسی ئەو پڕۆژەیەی خۆمم بۆ کرد، پەیمانی دامێ هاوکاریم بکات، منیش هەمو کاتێ کە بەشێکم دەنووسی بۆم دەنارد و سەرنجی خۆی بۆ دەنووسیم و دەسکاری دەکرد و بۆی دەناردمەوە. تا لەمانگی نیسانی ٢٠١٦ هەمو کتێبەکەی پێکەوە بینی. لەمانگی ٩ی ئەمساڵ کتێبەکە

تەواو بوو بە هەمو وردەكارييەكانييەوە دەزگاى بەناوبانگى چاپەمەنى كتێب لە سويسرا (Publishing Partuers Gw 6 H) بڕيارە لە مانگى ١ى ٢٠١٧ بە زمانى ئەڵمانى بڵاوى بكاتەوە، لە ٢٨- ١- ى ٢٠١٧ لەپاريس لە ئەنيستووتى كوردى لاى كەنداڵ نەزان سيمينارێك بۆ كتێبەكەم ئەنجام دەدرێت .

***گۆڕينى سيناريۆى ئەم فيلمە ديكۆمێنتييە بۆ كتێبێك گرنگى لە چى دايە، ئايا دەتوانێت هەمان ئامانج بپێكێ كە تۆ بيرت لێكرد بوو يەوە؟**

– نەخێر ناتوانێ، بەڵام بە ناچارى ئەم كارەم كرد، بەڵام ئەم كتێبەكە كە (وێنە و نووسينە) دەمەوێت بە هەر سێ زمانى ئەڵمانى و ئينگليزى و كوردى چاپ بكرێت. بايەخى ئەم كتێبە لەم ڕۆژگارەدا لە سێ لايەنەوە يە:
يەكەم: گەڕانەوەيەكە بۆ ئەو مێژووەى توركيا، بۆ ئەوەى بڵێم لەو سەردەمەوە بۆ ئێستا لە بارەى ئازادييەوە لە توركيا چ ڕوودەدات.!
دووەم: ئەو قۆناغەى توركيا كە يەڵماز گويناى تێدا بووە، لەگەڵ ئەم ڕەوشەى ئێستاى توركيا كە ماوەكەى نزيكەى ٣٠ ساڵە هەمان مێژووە بە ڕووخسار و كەرەستەى جياوازەوە.
سێيەم: ساڵى٢٠١٧ دەبێتە يادى ٨٠ ساڵەى لەدايك بوونى يەڵماز گويناى، كە بڕيارە لە سەرەتاى ساڵى داهاتوو كتێبەكە سەرەتا بە زمانى ئەڵمانى بڵاو بێتەوە.
* چۆن بوو هاتى بۆ پێشانگەى كتێبى نێودەوڵەتى كتێبى فرانكفۆرت؟
*كەزانيم پێشانگەى كتێبى نێودەوڵەتى فرانكفۆرت هەيە و لەو پێشانگەيەشدا بەشى كتێبى كوردى هەيە، هاتم ويستم بزانم ئايا دەزگايەكى چاپەمەنى كوردى هەيە بتوانێت ئەم كتێبە مێژووييە لەسەر بەشيكى وونبووى مێژووى سينەما و كولتوورى نەتەوەكەيانە چاپى بكەن؟

ئەوە زێدەيە
(ئەى هيچ دەزگايەكى چاپەمەنى كتێبى كورديت بينى، تا ڕێكبكەون و ئەو كتێبە وەر بگێڕن بۆ زمانى كوردى و چاپى بكەن؟
-بەداخەوە كە هاتمە ستاندى كورد، بينينيم بەشيكى زۆر هەژار و چ□□ و لاوازە. كە قسەم لەگەڵ هەندێ كەس لەو بەشە كرد، وتيان بەهەى تەنگژەى ئابورييەوە لە هەرێمەكەمان نەماتوانى لەوە زياتر بەشدارى ئەم چالاكييە جيهانييە بكەين. هيچ دەزگايەكى كورديش نەبوو، ئامادەبێت ئەم كتێبە ئەڵمانييە بگێڕێت بۆ كوردى و بڵاوى

بکاتەوە.!).

برای خۆم ئەوانەش زیاد بکە :
یەڵماز گۆنای خۆی پۆلیسی ئەنتەر پۆل بە دوایەوەبوو بۆی دەگەڕا.
بۆ بەشداریمان لە ڤیستیڤالی کان، بەڕێوەبەری ڤیستیڤاڵ گووتی: من دەتوانم تەنها ڕۆژانی ڤیستیڤاڵ یەڵماز گۆنای بپارێزم ، ئەوەبوو ئەوەشی کرد.
*ئەی باشە دوایی چۆن توانی ژیانی خۆی و خێزانی مسۆگەر بکات؟
– ئەوەبوو دوواتر دۆسییەکەمان گەیاندە فرانسوا مێتران و چەندین سیاسەتمەداری

کتێبی گولستانی مە ولانا … وشیار جەمال

گولستانی مەولانا یە کێکە لەوکتێبە سودبە خشانەی کە ب□ ر□ه□می ناوەندی(سایە) یە.چاپی یەکەمی لە ساڵی(٢٠١٦)کراوە ، بە دیزاینێکی زۆرجوان ب□□اوکراوە ت□وە.کە ب□ ر□ه□می کۆمە ڵێ نوسەرە و تێروانینی خۆیان لە سەر مە ولانای رۆمی خستۆتە ڕووری. ک□ ل□ □ لای□ن

وەرگێڕی بە توانا موسعەب ئەدهەم کراوە بە کوردی.
ئەم کتێبە خنجیلانەیە بە نام پرواتاوگرنگ کە قسە لەسەرئەزمونی ژیانی مەولاناو بە ڕەهەندەکانی دەکات.لەپێشەکیداوەرگێڕ، مەولانای خواداپەرست وعاریف دەناسێنێت.وەک ئەستێرەیەکی درەوشاوەی نەوئیسلام،وتەیەکی (د.علی شەریعەتی)دەهێنێتەوە
کەدەڵێ:مەولانا پیاوێکە لەئاسمانی ئەمەداهەشتاش لە هیاهەوی ئەو دەلەرزین.دواتر دەتەسەر باسی ژیانی مەولانا لەسالی
(٦٠٤)ی کۆچی لەدایک بووەو لەسالی (٦٧٢) کۆچی ماڵ ئاوایی لە ژیان کردوە. بۆیە بە مەولانای رۆمی ناو بانگی دەر کرد
چونکە بەماوەیەکی درێژ لە شاری قونیە ژیاوە هەر لەوێش نێژراوە.مەولانا لەم سالانی دوایدابەرهەمەکانی لەسەرانسەری دونیا وبە تایبەت ئەمریکاو بەریتانیازۆرچاپ و بڵاوبۆتەوە .دیوانە شیعرییەکەی پڕفرۆشترین دیوان بووە.ڕۆژنامەی واشنتن پوست .دەڵێ:(سرودەکانی سەرچاوەی ئیلهامە بۆخەلکی ئەمریکا)شیعرەکانی بەدەنگی خوێنەرەکانی لەسەر سیدی بە ئاوازەوە دەخوێنرێتەوە وەمەولانا زۆر تیشکی خستۆتەسەر مرۆڤ دۆستی و پەیامی ئاشتی هەڵگرتوە.بەنام مروف دۆستی لایی مەولانا بەوشەوەیە بوە کە خودا سەنتەر بێت،بەپێچەوانەیی مروقی ئەوڕژئاوای کە مرۆڤی خستۆتە جێگای خودا.والە ئەستادائەنجامەکەی
دەردەکەوێت کە کەمەیەگاکانیان توشی چەندین هەموو شاندنی خەزانی بوون و بەردەوامی هەیە
بەرهەمەکانی مەولانادوو بەشن .بەشیکیان غەزەلیات کە نزیکەی پەنجا هەزار بەیتە شیعرە.وەمەسنەوی کە لەشەش دەفتەر پێکهاتوە و کەتادەفتەریان تەواو نەکراوەکە زیاتر لە بیست وپێنج هەزار بەیتە،چوارینەکانی کە زیاتر لە سێ هەزار
بەیتە.وەکەبەکی تر بەناوی(فیهی مافیهی)کە ئەم کتێبە کە مە ... دەست نوسی کورتی مەو لانان کە لەکۆر ودانیشتنەکان دا باسی کردون.نوسراوەکان(مەکتوبات).ئەم بەرهەمە مەش لەشێوەی نامەدان کە زۆربەیان ئامۆژگارین وکەی نامەکان زیاتر لەسەد نامەیە . .
مەولانا لەیەکێک لەکتێبەکانی دا باسی داستانێک دەکات.ودە ... لەجێگایەکدا ئاگرێکیان کردبوەو وئاوەکیشیان ئامادە کردبوو مەولانا دەڵی خەڵکی بەگشتی ئاویان هەڵبژارد،بەئاگا لەوەی ئەو کەسانەی دەچنە ناو ئاوە کە وە لەوسەرەوە لە ئاگرەوە
دەردەچێت.وە بە پیچەوانەوە ئەوانەی دەچونە ناو ئاگرەوە سەریان لە ئاوە کە دەردەهێنا،مەولانا دەڵێی کاری ئەم جیهانە کاری پێچەوانەیە،وە ئەوجێگایانەی تاڵن،کۆتایەکانیان شیرین نە.بە نام ئەوشوێنانەی شیرینن کۆتایەکەیان تالە.بەنام لەبەر

ئ□ و□ ی مر□ق نزیکبینن ڕوکە ش بێت وئە وەی لە سە رە تادا بە تامی دڵیان خۆشە،هە ڵی د□ ب□ژ□رن سەر ئە نجام تاڵی دە چیژن،.مە ولاناعیشقی زۆرلاگرنگ دە بیت دە ڵی مروق د□ بێت بە عیشق دەست پێدە کات و بە عیشق کۆتایی دێت.وە

وەڵامێکی کورت بۆ با بەتە درێژەکەی موحسین کەریم ... سەردار عەبدوڵا حەمە

دوا با بەتی هاورێ موحسین کەریم سەبارەت بە شەڕی موسڵ بە ناوی ” شەڕی موسڵ و هەڵوێستە جیاوازەکان ‘ بوو وەک خۆشی لە فەیسبووک تاکیدی لەوە دەکردەوە پێش بڵاو بوونەوەی ووتارەکە دەیوت وتارەکە درێژە هیوا دارم وەختان هە بێت بۆ خوێندەوەی ، منیش وەختم بۆ داناو خوێندمەوە .

لە گەڵ ئەوەدا ئەم هاوڕێ یە کۆمەڵیک زانیاری تازەی کردبووە ناو با بەتەکەیەوە و خۆ ی ماندووە کردووە بۆ کۆکردنەوەی ئەو زانیاریانە کەجێگای دەست خۆشیە وهیوای ماندوو نەبوونی بۆ دەخوازم بەڵام سەرەنجام هەر هاتەوە سەر هەمان هەڵوێستی پێشووی خۆی وحیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و کوردستان سەبارەت بە شەڕی موسڵ بەڵام ئەمجارە ڕەخنەی لە حەمیدی تەقوایی و ڕەحمانی حسین زادەش گرت (کە من ناچمە سەر ئەم لایەنە) ، وکۆمەڵی فاکتی لە نوسینەکانی مەنسور حیکمەتی هێناوەتەوە بۆ سەلماندنی دروستی هەڵوێستەکەی خۆی و یەکلا کردنەوەی هەڵوێستەکان سەبارەت بە شەڕی موسڵ.(من دەچمە سەر ئەو لایەنە لە نوسینەکەی).

ئەوەی من لەو فاکتانە تێگەیشتم سەلماندنی نادروستی هەڵوێستەکەی خۆی و حککع وحکک (حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان) بوو من هەوڵ دەدەم هەر لەو فاکتانە ئەو نادروستیە بدۆزمەوە پاشان دێمە سەر هەندێ گۆڕانکاری نوێ کە بووەتە هۆی ئەو هەڵوێتسگیریەیان.

موحسین دەڵێ:”لەجەنگی ئەفغانستاندا مەنسوری حکمەت داوای وەستانی جەنگی نەکرد ؟بەپێچەوانەی جەنگی ئەمریکاوە لەدژی عێراق لەساڵی

١٩٩١، لە جەنگی ئەفغانستاندا مەنسوری حکمەت داوای وەستانی شەڕی نەکرد" هەر خۆی هەکاری ئەمەی ووتووە وە دەڵێت :چونکە بە پێچەوانەی عێراقەوە کە هیچ جەنگێکی لەدژی ئەمریکا ڕانەگەیاندبوو، قاعیدە هێرشێکی تیرۆریستی لەناو خاکی ئەمریکا خۆیدا ئەنجام دابووکە هەزاران کەسی مەدەنی و بێتاوانی کردبووە قوربانی.."

باشە ئەگەر ئەمە هەکار بێت بۆ ئەوەی مەنسوری حیکمەت داوای وەستانی ئەو جەنگەی نەکرد لە دژی تاڵیبان ئەی بۆ مەگەر داعش هێرشی نەکردوە بۆ سەر خەڵکی ئەمریکاو ئەمجارە بگرە زۆر فراوانتریش هێرشی کردە سەر خەڵکی مەدەنی لە ئەمریکاو کەنەدا وزۆربەی ئەوروپاش کەوایە ئەگەر مەنسوری حیکمەت بمایە لە ژیاندا دەیگووت ئەم شەڕە دەبێ بوەستی لە کاتێکا هەمان هەکار بۆ ئەمڕۆش لە ئارادایە. من دەزانم مەنسور حیکمەت ئەم شەڕەی کە ئەوکاتە لە ئارادا بوو بە شەڕی دوو قتبی تیرۆریستی ناساند پێویستە هێزی موتەمدینی دنیا و بزووتنەوەی دژی جەنگ بێت ئەو و شەرە ڕابگرن بە شێوەکی مەبدەئی بەڵام کاتێک هێرشە سەربازیەکەش کرا یە سەر ئەفغانستان ئەو نەیووت شەڕەکەتان بوەستینن چونکە هێزی دژی جەنگ نەیتوانی بێتە مەیدان لەو سەردەمەدا شەڕەکە ڕاگرێ وەک بەدیلی سێیەم خۆی بچەسپێنێ ئیتر لە ناو بردنی تاڵیبان ئەوەندە پێویست بوو هێرشە سەربازیەکەی مەحکوم نەکرد کە ئەمەریکا و هاوپەیمانانی کردیانە سەر ئەفغانستان بەڵام ئەو لە گەڵ بۆمبارانی خەڵکی مەدەنیدا نەبوو . بە بڕوای من ئەمڕۆ خەتەری داعش زۆر لە خەتەری تاڵیبان وقاعیدەی ئەوسا زیاترە ئەو هێزی سێیەمیشمان نیە لە مەیداندا ئەی چی بکەین هێرشی سەربازیش دەستی پێ کردووە ؟ ئایا دەکرێ بڵێن با ئەم شەڕە بوەستێنن تا هێزی خەڵک ئامادە دەکەین هەر چەند کاری زۆری دەوێ؟کۆمەڵگای بەشەری دوو دوژمنی گەورەی هەیە لە لایەک داعش وئیسلامی سیاسی تیرۆریست لە لاکەی ترەوە هێزە ئیمپریالیستەکان بە سەرکردایەتی ئەمەریکا وجەمسەرکانی روسیا وئێران وچین. ئەم جەمسەرانەی دووەم دەیانەوێ لە دژی داعش هێرشی سەربازی بکەن دروستە بڵێین ئەوە ئەم شەڕەتان ڕاگرن چونکە هەردووکتان دوژمنی خەڵکن ، ئەوە وەک ئەوە یە ماڵەکەت ئاگری گرتووە و بەهۆی دراوسێیەکەتەوە کەچی دراوسێیەکەی تر کە هەر دەستت نیە دێت ئاگرەکە خامۆش بکا پێی بڵێی تۆ هەقت نەبێ دەستەکانمان دەن بە کەمەکەم ئێستا خۆ تۆش دەستم نیت!،ئاخر ئەمە ئاگرە هەرکەسێ دەیەوێ بیکوژێنێتەوە با بیکوژێنێتەوە دواتر کاری خۆم لە گەڵ ئەودا یەکلایی دەکەمەوە ، دەقیقەن ئێستاش وایە. داعیش خەتریەکەی لەوەدایە کە دەیەوێت یاساو رەسای ١٥٠٠ ساڵ پێش ئیستا بۆ سەر کۆمەڵگای جیهاندا بسەپێنێ لە ڕێگای داگیر کردنەوە ئەوەی دژی

بوەستێت ئاگری تێبەردەدات وقەتل وعامی دەکات ئایا هەرکەسێ لە دژی
ئەم ئاگرە بێت خراپە؟ نەخێر.. زۆر جار قسەیەکی باو هەیە دەڵی لە
نێوان خراپ و خراپتر کامیان هەڵدەبژێری تۆ ناکرێ بڵیێ هیچ کامیان
لە کاتێکا هەر ئەو دووو هەڵبژارەیەت دەداتێ تۆ ناتوانێ بڵێی باشم
دەوێ لە کاتێکا باش لە هەلبژاردنەکەدا نیە ئەمە مەنتیقە، بەڵام
ئەگەر پێیان ووتی لە نێوان خراپ و باش کامیان هەڵدەبژێری بێ
گومان دەڵێی باش هەڵدەبژێرم . ئەمەریکا سەرجەم جەمسەرکان بە
وەکیلەکانیانیشەوە لایەنە خراپەکەن مەرامی خۆیان هەیە لەم شەڕەدا
بەڵام داعیش خراپترەکەیە ، لایەنە باشەکەش بەرەی سێیەمە واتا□ هیزی
دژە جەنگ خەڵکی موتەمدینی دونیا بەڵام بە داخەوە ئەم بەرەمان ئەو
هێزەی نیە کە بتوانێ لە ئیستادا لە بەرانبەر خراپ و خراپترەکەدا
سەنگ و قورسایی هەب□ت□ ببوبێتە هەلبژاردەیەک یا لەوانەیە ئەم
بەرەی□ ش□□□ ل□ دژی داعیش بە کارێکی خراپ نەزانێ . من ئەوەش
دەزانم کە جەنگ درێژەی سیاسەتە ، جەمسەرەکان بە دوای ئامانجی
خۆیانەوەن کە دابەش کردنەوەی سەرلە نوێ ناوچەکە وجیهانە بەڵام
ئێستا لە بژاردەی خراپەکەیە مەنسوری حیکمەت لەم مەنتیقەوە بوو
داوای وەستانی شەڕەکەی دژی تال□یبان وقاعیدەی نەکردچونکە هێزی
سێەم بژاردە باشەکە نەیتوانی کاری خۆی ئەنجام بدات من لە گەڵ
ئەوەشدام تەنها ئەم هێزە دەتوانێ کۆتایی بە تیرۆرزم بێنی بە
یەکجاری بەڵام دەبێ کاری بۆ بکرێ .
موحسین خۆی پەرەگرإفێکی مەنسور حیکمەت دەهێنێتەوە دواتریش قسەی
خۆی لە سەر پەرەگرافەکە دەکا وەک ئەو دەڵیت: "کۆمەک بە باسەکەمان
دەکا "ئەمەش پەرەگرافەکەی مەنسورحیکمەتە" هەڵوێستی مەبدەئی
بەشداریکردنە لەهاوشانی ئۆپۆزیسیۆنی پێشڕەوی ئەفغانستان بۆ
روخاندنی تال□یبان لەجەرگەی هەلومەرجی ئێستا و بەرقەرارکردنی
دەوڵەتێکی ه□□ب□ژ□ردراوی خەڵکە لەم ووڵاتەدادەبێ ئەمە بەسەر
رۆژاواو ئەمریکاو نەتەوە یەکگرتوەکاندا بسەپێنرێ
کاری یەکەم و مەبدەئیی کۆمۆنیستەکان و بزوتنەوەی بەرەنگاریی
جەماوەری ئازادیخوازی دنیا ئەوەیە کە لەپاڵ ئۆپۆزیسیۆنی پێشڕەوو
ئازادیخوازی ئەو ووڵاتەدا بوەستێ و بجەنگێ بۆ روخاندنی تال□یبان
.هەروەها هەوڵیش بدات ئەمە بەسەر ئەمریکاو رۆژاوادا کە شەیپوری
جەنگێکیان بەناوی جەنگی دژی تیرۆرەوە راگەیاندبوو بەسەر نەتەوە
یەکگرتوەکاندا بسەپێنێ .ئەنجا موحسین خۆی دەڵیت : "کەواتە سەرەتا
مەنسوری حیکمەت هەڵوێستی مەبدەئی ومەتلوب وەکو بژاردەی یەکەم
پێشنیار دەکا. پاشان بژاردەی دووەم دەخاتە ڕوو کە هێرشی سەربازیە
بۆ سەر تال□یبان وئەفغانستان".
دەی باشە هەر ئەمە پێچەوانەی هەڵوێستی ئێوە نیە هاورێ موحسین ؟

بەوەی ئێوە تەنها بژاردەی یەکەمتان هەلبژاردوە لە شەری موسڵدا یا ئەم بژاردەیە یا وەستانی شەڕ بەوەی دەڵین ئەم شەڕە بوەستێ لە کاتیکا مەنسوری حیکمەت دوو بژاردەی هەبوو نەیووت ئەو شەڕە بوەستێ لە ئەفغانستان ، هەر ئەم پەرەگرافەی مەنسور حیکمەت بەڵگەیە بۆ ڕاستی قسەکەی من کە دەڵیت: “شەڕ راگەیاندنی هیچ کەسێك، تەنانەت ئەمریکاو رۆژاواش، لەدژی تاڵیبان ناکرێ مەحکوم بکریت”

موحسین کەریم لە جێگایەکدا بەڵگەی ئەوە دەهێنێتەوە کە بارو دۆخی ئەوکاتەی ئەفغانستان جیاواز بوو ،تا بتوانێ پاساوێک بێنێتەوە بۆ هەڵوێستەکەی ئێستای خۆیان ، باشە من دەپرسم ئەگەر بارودۆخەکەت پێ جیاوازاە بۆچی ئەم هەموو پەرەگرافەی مەنسور حیکمەت دهێنیتەوە تا لەو رێگەیەوە بتوانی حەسمی هەڵوێستەکەی خۆتانی پێ بکەیت ئە م سەرئێشەیە بۆچی ؟

موحسین دەڵێت :”ئەوەی ئەمریکاو ناتۆ لە ئەفغانستاندا کردیان و هێشتاش بەردەوامن، روخاندنی کۆمەڵگاو مرۆڤ و ئیرادەی خەڵکی ئەفغانستان بوو لەپاڵ لابردنی تاڵیبان و قاعیدە لەسەر کورسی حوکم کە خۆیان دایان نابوون و هێنانی کۆمەڵێك تاڵیبان وقاعیدەی تر بۆسەر حوکم ” هاورێ موحسین پێشبینی ئەوە دەکا دوای شەڕ ، موسڵیش وەک ئەفغانستانی لێ دێ . بۆیە داوای وەستانی ئەم شەڕە دەکات .

بەڵام من دەپرسم ئەفغانستانی ئێستا باشترە یا ئەفغانستانی سەردەمی حوکمی تاڵیبان ؟ لە کاتێکا سەردەمی حوکمی تاڵیبان وەک سەردەمی حوکمی ئێستای داعش وایە لە موسڵدا ، چاو لە ئەفغانستانی دوای حوکمی تاڵیبان بکە چەندە جیاوزاترە ؟! ڕاستە هێشتا شەڕ هەیە و کوشتار هەیە ، ڕاستە چەندین حیزبی کۆنەپەرست و ئیسلامی سیاسی هەیە بەڵام لەولاشەوە چەندین ڕێکخراوەی سیاسی هەیە زۆریشیان چەپ و ئازادی خوازن ، زۆر رێکخراوی مەدەنی ورێکخراوی ژنان هەن کە زۆر جەسورانە بەرگری لە مافی مرۆڤ و مافی ژن دەکەن بە ئازادانە بزووتنەوەی ناڕەزایەتی لە دژی کوشتنی ژنان ولاقەی ژنان بەشێوەیەکی گەورە بەڕی دەخەن ، لە سەر پێشێل کردنی ئازادی سیاسی خەلکی ناڕەزایەتی دەکەن ، میدیای سەربەخۆ لەوێ کاردەکەن ، رەخنە لە دەسەلاتی ئێستا دەگرن … کوا ئەمانە هەبوون لە سەردەمی حوکمی تاڵیبان . بۆ من ئەگەر بارودۆخەکە ی موسڵ لە دوای شەڕ وەک ئیستاێ ئەفغانستانی لی بێت باشترە لە بارودۆخی ئێستای ژێر حوکمی داعش بۆیە ناکرێ ئەم تەجروبەی ئەفغانستان ببێتە بەڵگە بۆ داوا کردنی وەستانی شەڕی ئێستای موسڵ .

چاوکەن موحسین دەڵێت :” شەڕێك مەحکوم نیە کە لەپاڵ کوشتنی هەر تیرۆریستێکدا چەندین مناڵ و خەڵکی مەدەنی نەکوژرێن و دەیان هەزاریان لەژێر مووشەکباراندا گەمارۆ نەدرێن و لە سەرەی مەرگدا

چاوەڕێی چارەنوسی خۆیان نەکەن ماڵ و گەڕەك و خوێندنگاو
خەستەخانەو وێستگەکانی ئاوو کارەبا خاپوور و وێران نەکرێن “.
لێرەدا ئەو ڕاستیە بڵێم موحسین زۆر هیومانیستە زۆر دڵگرانە بە
کوشتنی خەڵکی سیڤیل بە ڕادەیەک هیومانیستە کە تەنها بۆ ئەو خەڵکە
دڵگرانە کە لە شەرەکەدا دەکوژرێن بۆیە داوای وەستانی شەڕ دەکات
بەڵام هیومانیست نا بێت کاتێک داعش تا بمینێ زۆر لەوە زیاتر خەڵك
دەکوژێ بە خۆ تەقاندنەوە و بە ئۆتۆمبیلی بۆمبڕێژکراو بە پە لاماری
وەحشیانە بۆ سەر خەلکی مەدەنی بە ئاگر تیێبەردانی خەڵکی سیڤیل بە
کەنیزە کردنی ژنان وئەو هەموو کوشتن سەر بڕینە ،هیچ رێزیک بۆ
یاسا ورێسای ئینسانی دانانێت حوکمی یاسا قورەیشیەکان بەسەر
سەرتاپای ئەو کۆمەڵگایاندا دا دەسەپینێ کە سادە ترین ماف بۆ
ئینسان بە ڕەوا و بە رەسمی ناناسێ (دیارە من ناڵیم موحسین وای
وتووە بەڵام تاکتیکی وەستانی جەنگ ئە ومانایە دەبەخشێ)، مەنسوری
حیکمەت لە بەر ئەوە بوو داوای وەستانی هێرشی سەربازی نەکرد بەڵام
داوای وەستانی بۆمبارانی خەلکی مەدەنی دەکرد کەچی ئێوە لە بەر
بۆمبارانی خەلکی مەدەنی داوای وەستانی شەڕ دەکەن. لێرەدا هەقمە
بپرسم هاورێ گیان بۆچی ئێوە زۆر ستایشی کۆبانی دەکەن ؟مەگەر لە
کۆبانی خەڵکی سیڤیل نەکوژرا و شار خاپور نەکرا هەر خودی
فرۆکەکانی ئەمەریکا و هاوپەیمانان شاریان تەخت نەکرد زیاتریش لە
ئێستا ی شەڕی موسڵ ؟بۆ هەر ئەو کاتە پێشمەرگەی پارتی ویەکێتی
نەچوون بۆ کۆمەک و شەرکردن ؟ یەپە ژە و یەپەگە مەگەر شەڕیان
نەکرد ؟خۆ ئەمانە شەڕی وەکالەتیان دەکرد ؟بۆ ستایشی ئەو شەڕە تان
کرد و داوای وەستانیتان نەکرد ؟ یا بۆ داوای وەستانی شەڕەکانی
تری وەک شەڕی رومادی و تکریت وفەلوجەومەنبەج تان نەکرد ؟خۆ لە
شەری کۆنترۆل کردنەوەی ئەو شارانەدا هێزی خەڵك لە مەیداندا نەبوو
جگە لە کۆبانی ئەو هێزە هەبوو ئەویش ئەگەر بۆمبارانی هاوپەیمانان
و پیشمەرگە نەبوایە ئەویش کۆنترۆل دەکرا لە لایەن داعشەوە ، لە
کاتێکا جەمسەری شەڕکەرەکان هەر ئەوانەن ئەمڕۆ شەڕی موسڵ دەکەن بە
ڕاستەو خۆ یا بە وەکالەت ،ئەمەیە دەڵین بانێکە و دوو هەوا.!!!
من پێم وایە ئەمجۆرە هەڵوێستانە پاسیفیستانەیە و هێزی هەردوو
حیزبی حككع وحككەی زەعیفتر دەکات بەوەی ژمارەیەکی تر لە کادران
ئەندامانی ئەم حیزبانە وچەندین کادیر ولایەنگری تری کۆمۆنیزمی
کرێکاری دەرەوەی هەردوو حزب کە دڵیان بەو حیزبانە خۆش بوو کەوتنە
بەرەیە کی تری بەرانبەر هەردوو حیزبەوە متمانەیان کەمتر بووەتەوە
پێ یان کە سەرجەم بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لیی ز□ر□م□ندە .
وەک چۆن ڕابەرانی (حیزبی حیکمەتیست_ خەتی رەسمی) هەمان هەڵوێستی
حككع وحككەیان هەیە کە پێشتریش لەم جۆرە بۆچوون و هەڵوێستانەیان

بووە کە دیارە بووە هۆی زیاتر بچووک بوونەوەیان و ئێستا لە پەراوێزدان هیچ سەنگ وقورسایەکیان نەماوە بە سەر ڕووداوەکانی ئێران و ناوچەکەوە ئەم جۆرە هەڵوێستانەش هەردوو حیزب بەرەو ئەو مەنزەڵگایەی ئەوان دەبات بە داخەوە.

- **سەردار عەبدوڵا حەمە**
- ٢٠/١١/٢٠١٦

گەور□ بونی شەقام و بچوک بونەوەی حیزب… بەختیار شارەزوری

ئەگەر کۆمەڵگا پانتاییەک بوبێت و حیزبەکان هاتبێتن هێڵی دەسەڵاتی خۆیان کێشا بێت و هەر حیزبە و پانتاییەکی بۆ خۆی داگیرکردبێت ، ئەگەر پێشتر حیزب جێ ی متمانەی بەشێك لە کۆمەڵگا بوبێت و باوەڕی تاک وا بوبێت کە بتوانن کار لەسەر دروشمەکانیان بکات ، ئەوا ئێستە ئەوەی جێگەی پێکەنین و گاڵتەجاڕییە ئەو دروشمانەن کە حیزبەکان هەڵیان گرتبو ، ئەگەر پێشتر تاک پێ ی وا بوبێت کە بە دەنگی دەتوانێت دەسەڵاتەکان بگۆڕێت ، ئەوا ئێستە لەساییەی دو حیزبی بێ ئەرزش دەنگی تاک هیچ ناکات جگە لە یارییەکی بێ تام ، ئەگەر پێشتر تاک باوەڕی بە دەنگدان بوبێت بە ئۆپۆزسیۆن ، کە کار لەسەر دامەزراوەیی بونی کۆی دەزگا نیشتمانییەکان بکات ، ئەوا لەسایەی تاکتیک و سیناریوکانی ئەم دو حیزبەوە ، ئەو ماکیاجەی بۆ خۆیان کردبویان ، هەمان ماکیاجیان بۆ ئۆپۆزسیۆنیش کرد و ڕەنگی خۆیانیان کردە بەری ، ئەگەر هەوڵێک بوبێت لەلایەن گۆڕانەوە بۆ گۆڕێنی ئەم دۆخە و جێ ی هیوای شەقام بوبێت ، ئەوا لەسایەی جاشایەتی و پاڵپشت بە هێزی بێگانە هەوڵەکانی بزوتنەوەی گۆڕانیش خرایە کۆڵانێکی داخراوەوە ، ئێستە شەقام چی تر ئەو شەقامە نیە کە پێشتر حیزبەکان کەرتیان کردبو ، ئێستە لە سایەی حکومڕانییەکی مافیاوە دۆخێک خوڵقاوە ، کە نەهامەتییەکان هەمو تاکێکی گرتوەتەوە ، گەیشتوەتە ئاستی بز□وی تاک ، بە جۆرێک کۆی کۆمەڵگا توشی

داڕمانێک هاتوە ، چیتر شەقام خۆی هەڵدەسێت خەتی دا بەشکاری
حیزبەکان لەسەر جەستەی خۆی دەسڕێتەوە ، هەر شەقام خۆی دێت ،
دەموچاوی ناشیرنی حیزب لەسەر جەستەی خۆی دەر دەکات ، چونکە نەیان
توانی کلتوری دەستاودەستکردن و سەروەری یاسا گەورەتر بکەن لە
منداا□دانی حیزب ، بە ڕیگایەکدا ڕۆشتن کە ڕێگای شکستی ئەم جۆرە
مۆدیلە بو لە حیزب ، تا ئێرا دەتوانین ناوی بنێن ململانێ ی شەقام
و حیزب ، لە داوی دەرکەوتنی کاریگەری دەرئەنجامەکانی شکستی ئەم
دو حیزبە لە ڕوی حکومڕانییەوە ، دوای داکەوتنی دەمامکی
دەموچاویان و خراپی بژێوی تاک ، دواجار تاکەکان هیچ شوێنێک بە
گۆڕەپانی خۆیان نازانن تەنها گۆڕەپانی شەقام نەبێت ، بە جۆرێک
کوڕانی حیزب حاشا لە حیزبەکانیان دەکەن و دەگەڕێنەوە لای دایکی
شەقامیان ، ئەمەش پشکی شێر بەر پارتی و یەکێتی دەکەوێت ، لەبەر
ئەوەی گۆڕان خۆی لە شەقامەوە دروست بوە ، زوتر کوڕانی گۆڕان
دەچنەوە ناو باوەشی شەقام ، ئەگەر چی گۆڕان دەیویست یاساکانی
گشتی بۆ هەمو تاکێک بێت بێ جیاوازی دەنگ و ڕەنگ ، بۆیە دەبینین
کوڕانی گۆران ناتوانن لە شەقام هەڵبین ، ئەوەی دەمێنێتەوە لە
دەرەوەی دەنگی شەقام ئەو حیزبانەن کە خاوەنی دەستەڵات بون و ئەم
شکستەیان بەرهمه□مهێناوە ، دەرئەنجام شەقام زۆر گەورەتر دەبێت لە
حیزب و دەبێتە یەک دەنگ ، ئەگەر پێشتر ناڕەزایەتیەکان داینەمۆی
بزوێنەری چەند حیزبێک بوبێت ، ئەوا ئێستە ئەوەی جێگەی
گەڵتەجاڕییە هەمو حیزبەکانن ، ئەگەر چی بزوتنەوەی گۆڕان ڕەخنەی
خەڵک ئەوەیە کە بۆ ئەوەی ببێتە کوڕی شەقام دەبێت لەوە گەورەتر
بێت کە ئێستە هەیە ، دەیانەوێت گۆڕان ببێتە فشار بۆ دو حیزبی
گەندەڵ ، بەڵام کاتێک دەبینن لە ئاستی دۆخی دەست تێوەردانی
دەرەکی و جاشایەتی ئەم دو حیزبەدا و جوڵاندنیان بە کۆنتڕۆڵەکانی
تاران و ئەنقەرە هیچیان بۆ ناکرێت ، ئەوا شەقام خۆی دێتە قسە و
دەکەوێتە جوڵە .
ئەوەی گرنگە لە ئێستادا دەرئەنجامی حوکمڕانی ئەم دو حیزبە بوتە
هۆی داڕمانی دۆخی بژێوی تاک لە دەنگ دەرانی خۆشیان ، زۆر
خوڕسکانە شەقام لە داواکارییەکانی مامۆستایانەوە بوتە شەقامێکی
توڕە و شوێنێک بۆ ڕیسواکردنی حیزب ، ئەوەی گرنگە ئامانجی ئەم
خۆپیشاندانانە لە چوارچێوەیەکی بچوکدا قەتیس نەکرێت ، دەبێت
چوارچێوەی داواکارییەکان گەورەتر بکرێت بۆ مافە یاسای و گشتیەکان
، تەنها لە چوارچێوەی موچەی مامۆستایاندا نەبێت ، سنوری موچە
ببڕێت بۆ هەمو ئەو داواکارییانە کە دەبێتە هۆی گۆڕینی ئەم حکومەت
و دەستەڵاتە بە حکومەتێکی تەکنۆکراتی چاودێری کراو ، پێویستە
لەوە بگەین ئیتر ئەوە حیزب نیە دەچێت بە قەڵەمێکی سور هەندێ لە

جەستەی حیزب بۆ خۆی داگیر دەکات ، چی تر شەقام خۆی دەتوانێت
سنوری متمانە و دەسەڵاتی حیزب لەسەر جەستەی خۆی دیاری بکات ،
دەبێت لەوە تێ بگەین کە دەسەلاتی شەقام باڵا ترە لە هەمو ئەو
سیناریو و گەڵتاجاڕییانە کە ئەم دو حیزبە دیکەن ، گەورەترە لەوەی
شەقام گوێ بۆ گۆرانی درۆزنەکان بگرێت ، گەورەترە لەوەی بە دروشم
ڕوی ڕەشی خۆیان سپی بکەنەوە.